

TEMETTUAT DEFTERLERİNE GÖRE 19. YÜZYIL ORTALARINDA SİLİFKE KAZASININ SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI

Ayhan YALÇIN*

I. BÖLÜM : SİLİFKE TEMETTUAT DEFTERLERİ VE SİLİFKE'DE İDARİ-DEMOGRAFİK YAPI

A-. Silifke Temettuat Defterleri

Tanzimat Fermanı ile başlayan yeni dönemde “herkesin kazancıyla orantılı vergi vermesi” ilkesine uygun yeni vergi düzenlemelerine gidilmeye başlanmıştır. Bu amaçla Tanzimat’ın uygulanacağı eyaletlerde H. 1256 (M. 1840)-1260 (1844-1845) yılları arasında herkesin her türlü malını, gelirini ve de ödeyeceği vergiyi tesbit etmek amacıyla temettuat sayımları yapılmıştır. Sayımda elde edilen bilgileri kaydetmek üzere aynı anda kayıt defterleri tutulmuştur. Bu defterlere, *temettuat defterleri* adı verilmiştir. Temettuat defterlerinde, kayıtlı yerleşimde yaşayan ve hane reisi kabul edilen vergi mükelleflerinin adı, menkul-gayri menkul her türlü malı ve geliri, geçen yıl ödediği vergi-yi mahsusa miktarı ve bu yıl ödeyeceği, ürettiği tarımsal ürünün 1/10’u oranındaki aşar miktarı ile -varsa- ağnam vb. diğer vergileri yazılıdır¹.

Tanzimat’ın hemen uygulamaya konulduğu eyaletlerden olan Konya Eyaleti ve bağlı sancak ve kazalarda temettuat sayımları, H. 1260 (M. 1844-1845) yılında yapılmış ve bilgiler defterlere aktarılmıştır. Konya Eyaleti’ne bağlı İç İl Sancağı’nın Silifke Kazası’nda yapılan sayım ve yazım işlemleri sonucunda hazırlanan temettuat defterlerinden BOA. ML.VRD.TMT. dahilinde üç adeti

* ME.Ü. Silifke Meslek Yüksekokulu Ata. İlk. ve İnk. Tar. Okutmanı.

¹ Temettuat defterleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mübahat Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettu Defterleri” *Belleten.*: C. 59, sayı 225. s: 396-412. Ağustos 1995. TTK; Demir, İsmet. “Temettuat Defterlerinin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri” *Osmanlı*, C. 6. s: 315-321. yeni Türkiye Yay. Ankara, 1999; Adıyeke, Nuri. “Temettuat Sayımları ve bu sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri” *OTAM*, sayı: 11. s: 769-807. Ankara, 2000.

bulunmaktadır. Bu defterlerin, Silifke'nin bütünündeki temettuat kayıtlarını kapsamaması mümkün gözükmemektedir. Çünkü adı geçen yıllarda, Silifke'ye bağlı olması gereken daha bir miktar köy ve Silifke sınırları içinde barınan başka aşiretler olmalıdır. Bu nedenle yapacağımız tüm değerlendirmeler, sadece adı geçen defterlerdeki veriler esas alınarak yapılacaktır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde mevcut üç adet temettuat defterinde Tablo I'de görüleceği gibi Silifke merkez ve bağlı 11 köy ile üç adet aşiretin temettuat kayıtları yer almaktadır.

I. "Silifke" Başlıklı Temettuat Defteri

BOA.ML.VRD.TMT. kataloğu içinde "Silifke" adı geçen tek bir temettuat defteri vardır. 10569 numaralı ve 156 sayfa olan bu defterin ilginç olan yönü ise temettuat yazımlarında genellikle her mahalle veya köyün ayrı deftere yazılması ilkesi uygulanırken² bu defterde, hem kasaba merkezi kayıtları hem de 11 köyün kayıtlarının toplanmış olmasıdır.

Bu defterin en başında "Konya Eyaletinin hâvi olduğu kazalardan İç İl Kaymakamlığı Dahilinde Kâin Silifke Kazasının Kasaba Bölgesinde Sakin Ahali-i İslâm'ın Arazi Hayvanat ve Temettu Miktarını Mübeyyin Defterdir" açıklaması bulunmaktadır. Adı geçen defterde 13 topluluğa ait temettuat kayıtları mevcuttur. Bu topluluklardan ikisi, Silifke kaza merkezinde oturan ahalden oluşmaktadır. Bunlar, 84 haneli Müslüman ahali ve 15 hanelik "nefs-i kasabada mükim Kıpti İslâm Ahali"dir. Silifke kaza merkezi kayıtları sonunda (29. sayfa) "Muhtar-ı evvel Nefs-i Silifke" ve "Muhbir-i Millet-i Rumiyan Der Kariye-i Çiftlik" mühürleri basılmıştır. Bu ve diğer bazı yerleşimlerin kayıtlarının sonlarındaki bütün mühürlerde, 1251 (M. 1835-1836) tarihi bulunmaktadır.

Aynı defterde ikinci sırada, "Kariye-i Bucaklı Tâbi-i Kasaba-i Mezkûr" başlığı ile Bucaklı köyü kayıtları verilmiştir. Sonraki sıralarda, benzer başlıklarla Çavuşbucağı, Çeltikçi, Gülümüşpaşalı Karakaya, Sökün, Senir, Nuru, günümüzde Pelitpınarı olarak

² BOA'de bulunan İçel Bölgesine ait diğer temettuat defterlerinde de bir deftere birden fazla yerleşimin kaydedildiği tesbit edilmiştir.

adlandırılan Kürtler, Çilbayır, Çiftlik (Rum köyü olup günümüzde halk arasında “Muhacir Çiftliği” olarak bilinmektedir) köylerinin temettuat kayıtları yer almaktadır. Çiftlik köyü kayıtları, Silifke merkez kayıtlarının sonundaki “muhibir” sözü ile başlayan mührün aynısı ile sona ermektedir. 10569 numaralı defterin sonunda kazanın toplam temettuatı ve vergi-yi mahsusa bedeli kaydedilmiş olup, altında da iki adet “kaza meclisi aza”sı ve bir de “kaza müdürü”nün mühürleri bulunmaktadır.

II. “İç İl” Başlıklı Aşiret Defterleri

BOA. ML. VRD. TMT. kataloglarından 6. ciltte “İç İl” başlığı altında kaydedilmiş defterler arasında, Silifke ve çevresinde barınan aşiretlerin defterleri yer almaktadır. Bu defterlerden 10101 numaralı “Keşli Yörükani Defteri” olarak arşiv kayıtlarına geçen defter 44 sayfadan ibaret olup, defterin içinde aslında iki aşiretin kaydı bulunmaktadır:

Defterde 1-3. sayfalar arasında, maalesef son 7 hanesinin (118-124. haneler arası) kayıtları kalabilmiş olan, adı tesbit edilemeyen aşiret yer almaktadır. Bu aşiretin kaydının sonunda, “muhtar-ı evvel der cemaat”, “muhtar-ı sani der cemaat” ve “İmam-ı der cemaat” mühürleri vardır. Bu aşiret, çalışmamız içinde “meçhul aşiret” olarak adlandırmıştır.

Aynı defterin kalan sayfalarını kaplayan bölümünün başında “Konya Eyaleti Dahilinde Mülhakat İç İl Sancağı Dahilinde Kalan Keşli Yörükani Aşiretinin Emlak, Arazi, Hayvanat ve Temettuatını Mübeyyin Defterdir” açıklaması bulunmaktadır. Bu bölümde yer alan aşiretin kayıtlarının 125 hanesi mevcut olup, defterin bundan sonraki bölümü yoktur. Bu nedenle defterin sonunda temettuat toplamı ve mühürler bulunmamaktadır.

Aşiretlere ait ikinci defter, 10103 numaralı defter olup yok olmadan kalabilen bölümü 8 sayfadan ibarettir. Defterde hane kayıtları 83 numaradan başlayıp 99 numarada bitmektedir. Toplam 99 hane olduğu anlaşılan ve arşiv kayıtlarına “Bulaçlı Aşireti” defteri olarak girmiştir³.

³ 10103 numaralı defterin kayıtlarının sonunda, aşiretin toplam temettuatı, ödeyeceği toplam vergi-yi mahsusa miktarı ve “muhtar-ı evvel”, “muhtar-ı sani”, imam-ı

C. Temettuat Defterlerine Göre Silifke'nin İdari Yapısı

Tanzimat'la birlikte ülkede "ilk kez 'kaza' resmen idari bir birim olarak taşra yönetiminde yer almıştır. Bu tarihe kadar, mahkemenin bulunduğu her yer 'kaza' olarak adlandırılıyor ve ayrı bir yönetici atanmıyordu"⁴. Diğer bir deyişle Tanzimat öncesinde Osmanlı taşra idare sisteminde sancaktan daha alt idari birimlerin net bir kurumsal varlığından söz etmek mümkün görünmemektedir.

1839 Tanzimat Fermanı'yla başlayan dönemde ülke yönetiminde yapılan yeni idari bölümlerde Silifke, Konya Eyaleti'nin İçel Sancağı'na bağlı 16 kazadan biri olarak gösterilmiştir⁵. Ama İç İl Sancağı'nın merkezi değildir. Bu konuda Sait Uğur da⁶ "...vilayetler meydana getirildiği zaman İçel de Mut, Anamur, Gilindre, Silifke kasabalarından mürekkep olmak üzere bir sancak yapıldı ve Ermenek kasabası sancak merkezi oldu ve Konya Vilayeti'ne bağlandı" demektedir.

Kazalarda, Tanzimat'la oluşturulan "kaza müdürlüğü" makamında, hükümetin onaylaması şartıyla "yörenin ileri gelenlerince kaza müdürü seçilmesi" kuralına uygun olarak Silifke'de de bir kaza müdürü olduğu 10569 numaralı defterin kayıtlarında görülmektedir. Söz konusu defterin 1. sayfasındaki 1 numaralı hanede kayıtlı "Mustafa Ağa'nın oğlu Ahmet Ağa" kaza müdürü olarak belirtilmesinden anlaşılmaktadır. Tanzimat'ın getirdiği anlayışa göre kaza müdürü, hem idari, hem de -vergilerin tahsili ve ulaştırılması anlamında- mali yetkilere sahiptir. Kaza idaresinde kaza müdürüne yardımcı olmak üzere oluşturulan "kaza meclisi" uygulamasına Silifke'de de rastlanmaktadır. Bunu doğrulayan, aynı defterin son yazılı sayfasındaki Silifke kaza meclisi azalarına ait mühürlerdir.

Tanzimat dönemi idari yapılanması içinde köyler, II. Mahmut dönemindeki düzenlemeye uygun yapılarını hemen hemen aynen sürdürmektedirler. Yani "vergi salınması ve toplanması...köyün güvenlik işleri muhtarların yetkisi dahiline girmiş, imam da muhtarlara yardımcı bir statüde sorumlu olmuştur. Köy idari

⁴ Çadırcı, Musa. "Tanzimattan Cumhuriyete Ülke Yönetimi" *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul, 1985. İletişim Yay. C. I. s: 231.

⁵ Yage. s: 220.

⁶ Uğur, Sait. *İçel Tarihi*, Mersin, 1943. Yeni Mersin Matbaası. C. I. s: 80.

sorumlusu olan muhtarların seçimi yılda bir yapılır. 30 yaşını dolduran ve 100 kuruş senelik vergi verme şartını”⁷ yerine getirenler muhtar olabileceklerdir.

Tablo II'deki defterlere göre bölgedeki idari yapılanma verilmiştir. Görüldüğü üzere Silifke Kazası'nda kazanın bütününe yöneten kaza müdüründen başka kasaba içinin idaresini üstlenen bir muhtar vardır. Bu durumda Silifke, her ne kadar “kaza merkezi” statüsünde görünse de yerleşim büyüklüğü ve tipi açısından bir “köy”dür. Çünkü muhtar, “nefs-i Silifke”nin muhtarıdır. Başka bir deyişle Silifke, tek mahalleli bir köy olarak kabul edilmektedir. Diğer köylerde de muhtarlık kurumunun var olduğu, en azından kayıt sonlarındaki mühürlere anlaşılmaktadır. Yine anlaşılmaktadır ki köylerden 50 hane civarında veya üstünde olanların büyük bir kısmında iki tane muhtar (muhtar-ı evvel ve muhtar-ı sani) bulunmaktadır. Ama bazı köylerde muhtarların kimler olduğu kayıtlı değildir. Aşiret defterleri sonlarındaki mühürlere “muhtar” ve “imam” kelimeleri geçiyorsa da kimin muhtar olduğu belirtilmemiştir. Yine Keşli Aşireti'nin kayıtlarında “hanedan” ünvanlı kişilere de rastlanmaktadır.

Yalnız burada belirgin olmayan, Çiftlik Rum köyünde ve kasaba merkezindeki Kıpti İslâm ahalideki idari yapılanmadır. Çiftlik Rum köyü kayıtlarında hanelerde idarecilik ünvanı belirten bir kayıt bulunmamakla beraber, kayıt sonundaki mühürde “muhbir” ünvanı geçmektedir. Muhbirin ne tür bir idareci olduğunu söylemek şimdilik oldukça zor görünmektedir. Ama devletin taşra idaresi ile Hıristiyan ahali arasında iletişim sağlayan bir makam olduğu düşünülebilir. Yine yerleşimlerin kayıtlarında adı belirtilen muhtarlara bakıldığında, muhtar olmada en azından yıllık gelir ve vergi oranı şartına uyulduğu bölge kayıtlarıyla doğrulanmaktadır.

⁷ Ortaylı, İlber. “Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Yerel Yönetimler” *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul, 1985. İletişim Yay. C. I. s: 239.

Yerleşim Adı	İdari Birim	İdareci Makam	İdarecinin Adı	Vergisi (kuruş)	Yıllık Geliri (kuruş)
Silifke	Kaza	Kaza müdürü	Ahmet Ağa	295	6090
Silifke	Mahalle	Muhtar	Osman oğlu Mehmet	168	932
Bucaklı	Köy	Muhtar	?		
Çavuşbucağı	Köy	Muhtar	Hacı Abdullah oğlu Ali	221	1095
Çeltikçi	Köy	Muhtar	?		
Gülümpaşalı	Köy	Muhtar	?		
Karakaya	Köy	Muhtar	Ahmet oğlu Mehmet	233,5	1090
Sökün	Köy	Muhtar	Ahmet oğlu Halil	188	1430
Senir	Köy	Muhtar	Gazi (?) oğlu Ahmet	103	1070
Nuru	Köy	Muhtar	?		
Pelitpınarı	Köy	Muhtar	?		
Çilbayır	Köy	Muhtar	Kerim oğlu Abdülkerim	193,5	990
Çiftlik (Rum)	Köy	Muhbir ?	?		
Merkez Kıpti İslam	Mahalle ?	Muhtar ?	?		
Meçhul Aşiret	Cemaat	Muhtar-imam	?		
Keşli Yörükani	Cemaat	Muhtar-hanedan?	(Hanedan) Mustafa Bey	103,5	670
Bulaçlı Aşireti	Cemaat	Muhtar-imam?	?		

Tablo II: Silifke Kazasında İdari Yapılanma ve İdareciler.

I. Gelir Dağılımı

Silifke merkezdeki toplam 84 hanelik İslâm ahali ile 15 hanelik Kıpti İslâm ahalinin 1260 (M. 1844-1845) yılı gayr-ı safi toplam gelirleri, gelir dilimlerine göre Tablo III'te gösterilmiştir. İncelememizde, bütün gelir bilgilerinde kullanılan ölçü birimi "kuruş"tur. Çünkü Tanzimat Döneminden itibaren Osmanlı ülkesinde ve dolayısıyla Silifke bölgesinde de kullanılan kuruş, 5 Ocak 1844 tarihinde yayınlanan '*Usul-ü Cedide Üzere Tashih-i Ayar*' kararname ile Osmanlı para sisteminin temelini oluşturmuştur. 100 kuruş bir altın karşılığı olarak kabul edilmiştir⁸. Silifke merkezindeki Müslüman ahalinin gelir grupları içinde en alt sırada, toplam iki hane olan kesim yer almaktadır. Bu iki haneden biri "Tarsus'a firar", diğeri de "ahalinin ianesi (yardımı) ile geçinmekte"dir. En alt grubu ise 13 hane ile yıllık 500 kuruşun

⁸ Çadırcı, M. *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*. Ankara, 1991. TTK. Yay. s: 336.

altında geliri olanlar oluşturmaktadır. Bu grubun Müslüman ahali hane sayısı içinde oranı % 15,48'dir.

Orta gelir grubu içinde yer alanlar, 501-1500 kuruş arası yıllık gelir elde edenler olarak kabul edilebilir⁹. Bu grubun Müslüman ahali toplam nüfusuna hane bazında oranı, % 65,46 olup hane sayısı olarak 55 haneden oluşmaktadır. Orta-üst gelir grubu ise yıllık 1501-2250 kuruş gelir elde edenlerdir denebilir. Bu grubun 1501-1750 kuruşluk gelir dilimine giren 8 hanelik kesimi, aslında, orta gelir grubuna daha yakın durmaktadır. Orta-üst grubun tamamı 13 haneden oluşmaktadır. Toplam Müslüman nüfus içindeki hane cinsinden oranı ise % 9,48'dir.

En üst gelir grubuna giren bir hane vardır. 10569 numaralı defterde ilk sayfanın başında yer alan bu hane sahibi, hem "ağa" hem de "kaza müdürü" ünvanına sahiptir. Bu hane sahibi, 18. yüzyıl ortalarından itibaren bölgede hakim olan Gölgelioğulları'nın 19. yüzyıldaki ardılı Ahmet Ağa ile hem adının hem de babasının adının (Gölgelioğlu lakabı defterde geçerse de) tutması nedeniyle, bu sülaleden olabilir.

Silifke merkezindeki Müslüman ahaliye görülen bu üç gelir grubunun gayr-ı menkul miktarı ve hayvan varlığı arasında, gelirlere oranla büyük farklılıklar yoktur. Örneğin 66. hanenin (geliri 1440 kuruş) toplam arazi miktarı 11 dönüm iken 71. hanenin (geliri 870 kuruş) toplam arazi varlığı ise 17 dönümdür. Bu durum, Tevfik Güran'ın¹⁰ "Küçük üretici köylü işletmelerinin yaygın olduğu köylü ekonomisinde, topluluğu oluşturan hanelerin gelir düzeyleri arasındaki farklar azdır" hükmünü doğrular niteliktedir.

Silifke merkezde sakin diğer ahali olan Kıpti İslâmların 15 hanelik bütününün geliri, 251-500 kuruş arasındadır. Bu kesimin 10569 numaralı defterdeki gelir kayıtlarının tamamı "Saillik" (=dilencilik) biçiminde belirtilmiştir. Kendi şahsi malları olarak da

⁹ Adıyke, Nuri. (XIX: *Yüzyılda Milas Kazası*, Milas, 1995. Yeni Milas Matbaası. s:84-85), orta gelir grubu için ortalama hane gelirini yıllık 500-1000 kuruş, zenginlik sınırını da 2000 kuruş olarak kabul etmiştir.

¹⁰ Güran, Tevfik. "Osmanlı Tarım Ekonomisi" *Türk İktisat Tarihi Yıllığı I*, İstanbul, 1988. Bayrak Matbaacılık, s:278.

bir katır veya bir merkep görülmektedir. Bu kesimin, kasabada sosyal ve ekonomik yönden en alt grubu oluşturduğu söylenebilir.

10569 numaralı temettuat defterinde kayıtlı bulunan köylerden 6 tanesi (Bucaklı, Çavuşbucağı, Gülümpaşalı, Sökün, Çiftlik, Çeltikçi) Göksu Deltası'ndaki ovalık arazide kurulmuştur. Bucaklı köyü, bugün artık Silifke'nin bir mahallesi olup konuşlandığı yer, Silifke Ovasının kuzey ucudur. Çiftlik (=Ulugöz) köyü Rum ahalisi, Cumhuriyet'in ilanından sonra Lozan Anlaşması esas alınarak yapılan "nüfus mübadelesi" ile ülkeden göç etmiş ve yerlerine Yunanistan ve Adalardan gelen Müslüman ahali yerleştirilmiştir.

Ova köylerinin gelir grupları tablosu yukarıya çıkarılmıştır. Görüldüğü üzere, ova köylerinde ortalama hane geliri (=ohg) yıllık 986 kuruşla 1304 kuruş arasındadır. Köyler genelindeki ortalama hane geliri ise 1110 kuruş civarındadır. Bu rakam, Silifke merkez Müslüman ahalinin ortalama hane geliri ile aynıdır.

Ova köylerinde, hiç gelir olmayan ve "ahali yardımıyla geçinen"ler, "Tarsus'a firar edenler" ve "aherde tahsilde olan" hane sayısı 4 olup, bütün ova köylerindeki haneler içinde oranı, % 4,79'dur. En alt gelir grubunu oluşturan hane sayısı 15 olup hanelere oranı % 7 civarındadır (6,96). Bu gelir grubunun toplam geliri ise 5675 kuruştur. Oldukça düşük orandaki bu gelir grubunun ardından orta gelir grubuna bakıldığında, bu gruba giren toplam hane sayısının 139 olduğu dikkat çekmektedir. Bu sayı, toplam 191 hanenin yaklaşık % 68'ini oluşturmaktadır. Bu oran da Silifke merkez Müslüman ahali orta gelir grubu oranı (% 66) ile birbirine çok yakındır. Orta-üst gruba giren hane sayısı 31'dir. Hanelerin oransal değeri % 15 olup bütün gelirler içindeki miktarı da 49693 kuruştur. Burada da yalnızca bir hane en üst gelir grubuna yakın gelire sahipken, diğer bütün haneler, orta gelir grubuna gelir miktarı ve mal varlığı açılarından daha yakın durmaktadır. En üst gelir grubuna giren hane sayısı, Silifke' de olduğu gibi çok çok azdır (iki hane).

Yerleşim	Türü	Gelir Dilimleri (kuruş olarak)										
		0	1-250	251-500	501-750	751-1000	1001-1250	1251-1500	1501-1750	1751-2000	2001-2250	2251-6500
Silifke Merkez	Gelir		310	4770	6381	9593	18610	24875	12775	5650	4180	6090
	Hane	2	2	11	10	11	16	18	8	3	2	1
2-Kıpti İslâm	Gelir		6510									
	Hane			15								
Ova Köyleri	Gelir		105	5570	14390	28568	45940	60860	38493	11200	2210	4670
	Hane	4	2	13	24	31	40	44	24	6	1	2
Dağ Köyleri	Gelir		220	6090	11444	30250	36521	29141	6348	7590	2065	3480
	Hane	4	1	14	18	32	32	21	4	4	1	1
Aşiretler	Gelir		1320	11030	26810	28321	10950	6694	6585		6470	2640
	Hane	18	6	28	43	30	11	5	4		3	1

Tablo III : Silifke'de Gelir Grupları

Bu değerlendirmelerden hareketle, Silifke ova köylerinin de merkez gibi “köyde hemen herkesin belirli bir mülkü ve geliri olma” ilkesinin geçerli olduğu köylü ekonomisi anlayışına sahip olduğu söylenebilir.

Aynı temettuat defterinde kayıtlı ve Silifke'ye bağlı dağlık arazide kurulmuş 5 köy (Karakaya, Senir, Nuru, Pelitpınarı, Çilbayır) vardır. Harita 1'de görüldüğü üzere yüksek yerlerde, Göksu Vadisi'nin güney üst bölgelerinde ve nisbeten kıyı ikliminden etkilenebilecek iklim karakterine sahip olan alanlarda kurulmuşlardır.

Dağ köylerinin genelinde, nüfusa esas teşkil etmek üzere ölçüt alınan hanelerden 4 tanesi (% 3,02), hiçbir geliri olmayan, “ahali yardımıyla geçinen”, “aherde tahsilde”, “Tarsus'a firar etmiş” olanlardan meydana gelirken; 15 hane, (% 11) en alt gelir grubu içinde yer almaktadır. Bu grubu oluşturan haneler, yoğun biçimde Nuru köyünde (12 hane) görülürken, Pelitpınarı ve Çilbayır köylerinde bu gruba giren hane bulunmamaktadır.

Orta gelir grubunda, dağ köyleri genelinde yer alan hane miktarı, 103'tür (% 78). Dağ köylerinin her birinde de orta gelir grubu çoğunluk haneleri oluşturmaktadır. Orta üst gelir grubu ise, toplam 9 haneden (% 7) meydana gelmekte olup, Pelitpınarı ve Çilbayır köylerinde bu gruba giren hane görülmemektedir.

ailesinde ortalama nüfus, 4,17'dir¹³. Aynı biçimde Nuri Adıyeke'nin (age, s: 124) tesbit olarak verdiği sayı, 4,27'dir. Araştırmamızda 1260 yılı Silifke bölgesi temettuat defterlerindeki veriler esas alındığından ve Adıyeke de temettuat defterleri verilerinin nüfus defterleri ile karşılaştırmasından 4,27 sayısını tesbit ettiği için 4,27 sayısı esas alınacaktır.

I. Silifke'de Nüfus

10569 numaralı temettuat defterine göre¹⁴ Silifke merkezde 84 hane İslâm, 15 hane Kıpti İslâm ahali bulunmaktadır. Söz konusu veriler, aşağıdaki tabloda detaylandırılmıştır. Tablodaki verilere göre Silifke'de yaşayan nüfusun % 85'lik kesimi, Müslümanlardır. Bu oran, 358 kişiye karşılık gelmektedir. Bu hesaplamalarda, "fırar" yazılı haneler düşülmemiştir. Hane sakini her erkek mükellef kadar kadın olduğu kabul edilirse, geri kalan nüfusun çocuklar ve yakın akrabalar olması ihtimali kuvvetlidir. Silifke merkezde yaşayan % 15'lik kesim ise 64 kişilik tahmini nüfusla Kıpti İslâm'lardır. Bu arada kasaba merkezinde, az miktarda da olsa Ermeni, Rum nüfus olma ihtimali vardır. Adı geçen nüfusun varlığını gösterecek temettuat kayıtları bulunmamakla beraber, sonraki yıllara ait (1312) Adana Vilayet Salnamesi'nde Silifke Kazası genelinde 1009 Rum, 164 Ermeni sakini olduğu belirtilmektedir.

Yerleşim Türü	Hane Sayısı	Tahmini Nüfus	Oran %
Silifke Merkez	99	422	13
Dağ Köyleri	132	561	18
Ova Köyleri	189	803	25
Aşiretler	331	1412	44
Genel Toplam	751	3198	100

Tablo IV: Silifke'de Tahmini Nüfus.

¹³ Yage, s: 124.

¹⁴ BOA. ML. VRD. TMT. Kayıtlarında şimdilik tesbit edilmiş başka Silifke defterleri bulunmadığı için, kasaba merkezinin ve köylerin nüfusları hakkındaki bütün değerlendirmeler, bu defter esas alınarak yapılacaktır.

H. 1260 (M. 1844-1845) yılı Silifke merkezi için yapılan 422 kişilik nüfus tahmini, Silifke'nin oldukça küçük bir kasaba veya yukarıda da belirtildiği gibi "büyük merkezi köy" sayılabilecek bir nüfus yapısına sahip olduğu sonucunu doğurmaktadır. Bu sonuç, ilerde, ekonomik sektörlere ilişkin verilerle de desteklenecektir. Özellikle yaz aylarında, en azından Evliya Çelebi Seyahatname'nin 1671'deki aktarımından (C. IX, s:319 v.d.) bu yana ahalinin yaylaya çıkma geleneğinin de var olduğu düşünülürse nüfus, çok daha az görünebilir.

Kayıtlara göre Silifke merkez nüfusu ile köy nüfusları arasında, sayısal farklılık dışında hiçbir farklılık göze çarpmamaktadır. Tablodaki hane başına düşen tahmini nüfus içinde, her haneye ortalama bir kadın (anne) ve bir erkek (baba) düştüğü kabul edilmiştir. Tabi ki az da olsa iki veya daha fazla eşi olan erkekler olabilir. Verilere bakıldığında, en az nüfuslu köy 42; en çoğu da 230 kişiden oluşmaktadır. Buradaki 6 köy, 100 ve üstü nüfusa sahiptir. Bu köyler o günkü koşullarda bölgeye göre "kalabalık" kabul edilebilir. Ova köyleriyle, dağ köylerinde nüfus yoğunluğunun farklı olmadığı görülmektedir. Kalan 5 köy, 100'den az nüfusa sahiptir. Ova köylerinde yaşayan toplam nüfusun 803; dağ köylerindeki nüfusun ise, 561 kişi olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, toplam köy nüfusunun % 59'u ovada, % 41'i de dağlık bölgede yaşıyor demektir.

Köylerdeki dinsel yapı açısından tahmini nüfusa bakılınca, Tablo V'e bakılınca aşağıdaki görünüm ortaya çıkmaktadır: Köylerdeki toplam tahmini nüfusun % 87'sini Müslümanlar, % 13'ünü Hıristiyanlar oluşturmuştur. Burada dikkatlerden kaçmaması gereken bir nokta da Hıristiyan nüfusun sadece bir köyde mevcut olduğudur. Temettuat defteri verilerine göre Silifke'de 1260 yılında farklı dinsel gruplar, Osmanlı geleneksel yerleşim anlayışına uygun olarak, iç içe değil birbirlerinden ayrı yerleşim birimlerinde oturmaktadır.

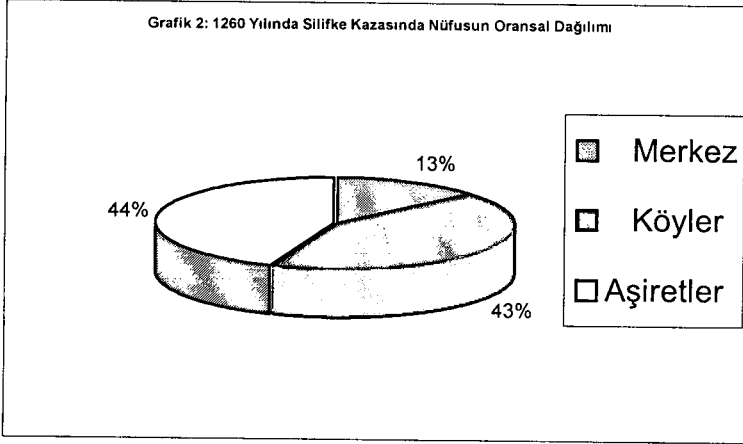
Yerleşimler	Müslümanlar		Hıristiyanlar	
	Nüfus	% Oran	Nüfus	% Oran
Dağ köyleri	561	100	0	0
Ova Köyleri	624	88	179	22
Genel	1185	87	179	13

Tablo V : Silifke'de Dinsel Nüfus Dağılımı

1260 (M. 1844-1845) yılında Silifke çevresinde, şüphesiz önemli oranda konar göçerliği sürdüren Yörük aşiretleri bulunmaktaydı. Daha 1831 nüfus sayımında 10076 sayıda (% 33) oranında Yörük nüfusun kaydedildiği bütün İç İl Sancağı'nda, 14 yıl içinde bu nüfusun tamamen yerleştiği veya yerleştirildiğini kabul etmek zordur. O halde Silifke Kazası dahilinde de adı geçen temettuat defterlerinde geçen Yörük aşiretleri dışında aşiretler bulunmalıdır. Burada, eldeki verilere göre aşiretlerin nüfus durumu esas alınacaktır. 10101 ve 10103 numaralı temettuat defterlerinde geçen üç aşiretin hane sayılarına dayalı tahmini nüfus dökümü aşağıda görülmektedir. Bu dökümde, Meçhul Aşiret'in toplam hane sayısı (oysa kaydı kalabilen haneler 7 tanedir), Keşli Yörükani'nin o sırada aşiret içinde mevcut olan hane miktarı, Bulaçlı Aşireti'nin toplam hane sayısı (halbuki kaydı kalabilen 17 hanedir) geçerlidir.

Kayıtlı aşiretlerin toplam 331 hane oluşturdukları ve 1412 nüfus barındırdıkları söylenebilir. Bu nüfusun % 70'inin sayısal değeri olan 990 kişi Keşli Yörükani ve Meçhul Aşiret içinde ve Harita I'de gösterilen taralı alanda ve civarında yaşamış olmalıdır. % 30'luk oranı oluşturan 422 kişilik tahmini nüfus da aynı haritadaki Bulaçlı Aşireti'ne ait taralı alanda yaşamış olmalıdır. Burada bir noktayı anımsatmak gerekir. Bulaçlı kayıtlarının bulunduğu defterin sonunda yer alan toplam temettuat kayıtları cetvelinde, iki bilinmeyen aşiretin daha kayıtları vardır. Buna göre, taralı alanların neden bu kadar geniş gösterildiği anlaşılacaktır. Silifke genelindeki toplam nüfusun Tablo IV'deki verilere göre genel görünümü şöyledir:

Silifke genelindeki nüfusun hane olarak 99'u kaza merkezinde; 321'i köylerde; 331'i de konar göçer aşiretler biçiminde yaşamaktadır. Grafik 2'de bu hanelerin oransal değerleri verilmiştir. Buna göre Nüfusun % 13'ü merkezde, % 43'ü köylerde, % 44'ü aşiretler içinde görülmektedir. Bu durumda eldeki verilere göre, Silifke kazasında, genel nüfusun ancak % 56'sı yerleşik yaşam sürdürmektedir. Bütün nüfusun dinsel dağılımında ise, % 92 oranla Müslüman nüfusun en kalabalık bölümü oluşturduğu, bunu % 6 ile Hıristiyanların izlediği, % 2'lik en az oranla da Kıpti İslâm kesimin yer aldığı dikkati çekmektedir.

d. Akrabalık İlişkileri

Silifke'ye ilişkin bütün temettuat defterlerindeki kayıtlarda, yerleşimlerde yaşayan nüfusun birbiriyle kan bağına dayalı akrabalık düzeylerini belirleme imkanı da vardır. Yalnız burada tesbit edilebilen akrabalıklar, “baba-oğul, ağabey-kardeş, ortak sülale adı veya lâkaba sahip olma” türündedir. Diğer bir husus, tesbit edilen akrabalıklar, az sayıda örnekler dışında genel olarak, aynı yerleşim birimi içinde geçerlidir. Silifke bütünündeki akraba haneler ve akrabalık türü, Tablo VI'da verilmiştir:

Yerleşim Adı	Kardeşlik	Baba- Oğul	Sülale Adı veya Lakap
Merkez İslam	X	X	
Kıptiler	X		
Bucaklı	X		
Çavuşbucağı	X	X	
Çeltikçi	X		
Karakaya	X	X	
Söktün	X		
Senir	X		X
Nuru	X	X	X
Pelitpınarı	X	X	
Çilbayır	X		
Çiftlik	X	X	
Meçhul Aşiret	X		
Keşli Yörükani	X	X	X
Bulaçlı	X		

Tablo VI : Silifke Genelinde Akrabalıklar

Tabloya göre Silifke'deki yerleşimlerin kendi içinde, bazen iki bazen de üç hane arasında kardeşlik ve baba oğul türü akrabalık görülmektedir. Ortak lakap veya sülale adına sahiplik biçimindeki akrabalık ilişkileri ise yalnızca iki köyde (Senir ve Nuru köyleri) ve Keşli Yörükânı'nda görülmektedir. Kardeş olan kimi hane sahipleri, aynı zamanda başka hane sahipleriyle ortak sülale veya lakap adları da taşımaktadır. Böylece, modern toplum öncesi kimlik betimlemelerinin özelliği olan "mensubiyet" in 1844-1845 yılında Silifke'deki akrabalık ilişkilerinde de yeri olduğu ortaya çıkmaktadır.

e. Nüfus Hareketleri

Silifke kazası bütününde bulunan nüfusun yer değiştirme girişimleri, ağırlıklı olarak üç temel biçimdedir.

i-Firarlar: Keşli Yörükânı kayıtlarında yoğun biçimde görülen ve "Tarsus tarafına firar" açıklamasıyla belirtilen bu olayların genellikle, aşiret sakinlerinden, devletin ekonomik sistemi bozuldukça artan miktarda vergi talebini karşılayamamaktan kaynaklanmış olabilir. Aşiret içi ve komşu topluluklarla anlaşmazlık ve çatışma sonucu ortaya çıkan suç işleme olayları nedeniyle takibattan kaçmak da bir başka sebep olabilir. Yeni yeni Çukurova'da oluşan pazar amaçlı tarımsal üretime kayan tarımsal işletmelerdeki iş gücü talebinin cazibesine kapılmaktan kaynaklanan bir göçün yaşandığını düşünmek pek de yanlıcı olmaz. Keşli Yörükânı defterinde kayıtlı 125 haneden 17'si "firar"dadır. Bu sayı, kaydı kalabilen hane sayısının % 14'üne yakın bir orandadır. Kasabada ve köylerde firar ise çok nadirdir¹⁵.

ii-Mevsimlik Göçler : Konar göçer Yörük aşiretlerinin hayvancılık amaçlı ve sosyo-ekonomik yaşam biçimleri gereği yaptıkları yaylak kışlak arası gidiş geliş hareketleridir. Hâlâ yaşayan Keşli bölgesindeki Keşli Türkmenli köyünden Mustafa Yılmaz'ın (lakabı: Dedeş) ifadesine göre¹⁶ yaklaşık 30 yıl öncesine kadar Keşli Yörükleri, kuzeyde Silifke-Karaman sınırı yakınlarındaki "Kır Yayla" denilen bölgeye gitmeyi

¹⁵ Senir köyünde ve Silifke merkezde sadece birer hane "firarda" olarak gösterilmiştir.

¹⁶ *Mustafa Yılmaz İle Görüşme*, 10 Mayıs 2000.

sürdürmüşlerdir. Sait Uğur'un ifadelerine göre¹⁷ 1930-40'lı yıllarda Bulaçlı Aşireti'nin göçerliği sürdürenleri, ilkbaharda Balandız, Mut'un kuzeyindeki "Karamankaşı" ve daha yukarı yaylalara göç etmekteydiler.

Yaylalara yapılan diğer bir göç de Silifke merkezindeki ahalinin sıcak mevsimlerden ve bunun yarattığı sağlık gibi sorunlardan uzaklaşma göçüdür. Bu göçler, biraz da konar-göçer alışkanlıkların devamı olarak bugün bile, kişiler hangi mesleklerde çalışırsa çalışsın, yörenin aslen yerlisi olanların önemli bir kısmınca yapılmaktadır. Göçülen mahaller, çok önceleri olduğu gibi, Sertavul, Mara (Kırobası), Gökbelen, Balandız gibi yaylalardır.

iii-Tahsil : Temettuat defterlerinde "diyar-ı aherde tahsilde" biçiminde not düşülen nüfus hareketi, sadece iki köyde birer hane olarak görülmektedir. Genellikle dinsel nitelikli eğitim amaçlı olduğu tahmin edilebilecek olan bu göçlerin, bölge sosyo-ekonomik yapısında sistemin devamlılığına olumsuz etkisinin olmadığı söylenebilir. Temettuat defterlerinde rastlanan, yukarıda açıklama ve değerlendirmesi yapılan göç hareketlerinin genel tablosu aşağıya çıkarılmıştır. Tabloda, "?" işareti göç yapan hane sayıları tam olarak bilinemediği için kullanılmıştır.

Yerleşim Adı	Hane Sayısı	Yer Değiştirme Türü
Merkez İslam	?	Serin yerlere (yaylalara) mevsimlik göçler
"	1	Tarsus tarafına firar
Merkez Kıpti İslam	?	Serin yerlere (yaylalara) mevsimlik göçler
Bucaklı	1	Başka yere tahsil için gitme
Gülümphaşalı	1	Başka yere tahsil için gitme
Senir	1	Tarsus tarafına firar
Meçhul Aşiret	Hepsi (?)	Yaylaya hayvancılık için mevsimlik göçler
Keşil Yörükani	Hepsi (?)	Yaylaya hayvancılık için mevsimlik göçler
Keşli Yörükani	17	Tarsus tarafına firar
Bulaçlı Aşireti	Tamamı (?)	Yaylaya hayvancılık için mevsimlik göçler

Tablo VII : Silifke'de Nüfus Hareketleri

¹⁷ Uğur, Sait. "İçel'de Yaşayan Türk Oymaklarının Adları, Oturdıkları Yerler, Adet ve Ananeleri" *İçel* (Mersin Halkevi Dergisi), sayı: 13. s: 11-12.

II. BÖLÜM: TEMETTUAT SAYIMLARINA GÖRE SİLİFKE'DE EKONOMİK YAPI

19. yüzyıl ortalarında Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomisi, tarımsal ağırlıklı, kapitalizm öncesi üretim anlayışına sahip, "köylü ekonomisi" kategorisine giren bir "tarım ekonomisi"dir. İmparatorluk topraklarındaki karayolu yetersizliği hatta "yok"luğu, demiryolunun henüz ülkede bulunmaması gibi nedenler, özellikle Anadolu'da iç bölgelerle, dış dünyaya açılış noktaları olan limanlar arasında büyük ölçekli her türlü ticari alışverişi büyük ölçüde kısıtlamıştır. Yabancılara ve onların uyuşuna geçen yerel gayr-ı müslümlere tanınan ekonomik ve diğer ayrıcalıklar, bu durumu daha da pekiştiren 1840 ticaret anlaşması ile ülkenin resmen yarı sömürgeleşmesi başlamıştır. Sömürgeci ve yayılmacı devletlerle yapılmak zorunda kalınan savaşların da etkisiyle devlet gelirlerinin, giderleri karşılayamayacak düzeye gelmesiyle oluşan genel ekonomik dengesizlikler, yeni bir sisteme doğru dönüşümü başlatan etkenlerden birisidir.

Tüm bunlar olurken, Tanzimat'la başlayan "devletin çöküşten kurtarılması" amaçlı ve önceliklere göre daha köklü, ciddi ve kapsamlı modernleşme hareketleri ülkenin mali ve ekonomik yapısını da dönüştürme kaygısını taşımaktadır. Bu incelemede konu olan 1260 (M. 1844-1845) yılında, mali alandaki bu dönüşüm, henüz yeni yeni ve ürkek adımlarla somutlaşmaya doğru yol almaktadır. Bunlardan bir kaçı aşağıda görülmektedir.

Tanzimat döneminde tarım ve sanayi konusundaki ilk girişimlerden biri, 1838'de Hariciye Nezaretine bağlı "Ziraat ve Sanayi Meclisi"nin kurulmasıdır. 1. Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayınının¹⁸ (=I.K.Z.K.K.) 1254 (7 Temmuz 1838) tarihli Takvim-i Vekayi'den aktardığına göre bu meclis, "ale'l-husus felahat ve ziraatin... muvazene-i esbab-ı lazimenin müzakeresine hasr-ı efkâr-ı istikmalî zımnında haricen ve dahilen bazı erbab-ı tefennüm ve malûmat ile muhabere ve istifadeye mezun" olacaktı. Bu meclis, 13 Eylül 1838'de "Meclis-i Umur-ı Nafia" adını alır. "1840 tarihinde Maliye Nazırı Salih Paşa'nın gösterdiği lüzum

¹⁸ I. Türkiye Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi, *Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış*, Ankara, 1938. s: 76.

üzerine, bazı mahallerde ahaliye tohumluk zahire verilmiştir”¹⁹. Aynı kaynağın aktardığına göre, 16 Mart 1843’te Saffet Paşa’nın Maliye Nazırlığı zamanında, Ziraat Meclisi yeniden kurulur ve Maliye Nezareti’ne bağlanır. Bu meclis, ülkenin tarım ve sanatta [zenaat] kalkınması için neye “mütevakkıf” olduğunu belirlemek üzere bir anket hazırlayıp eyaletlerden sorar²⁰.

Ziraat Meclisi’nin gördüğü lüzum üzerine, “her eyalet, sancak ve kaymakamlığa birer ziraat müdürü, kaza ve nahiyelerle büyük karyelere de birer ziraat müdür vekili tayin edilmesi kararlaştırılır. Bunlar için Meclis-i Valâ ve Meclis-i Ali-i Umumi’de onaylana bir talimatname hazırlanır”. Adı geçen görevliler maaş alamayacaklar, yerli ahali ileri gelenleri arasından, mahalli meclis üyeleri ve ahali tarafından seçileceklerdir. Bunlar, mahallerinin ziraat ve sanat usulünün teksir ve tevfirini, ahalinin gerek duyduğu maddelerin üst makamlara iletilmesini, ianeye muhtaç olanların Ziraat Meclisi’ne bildirilmesini sağlayacaklardır²¹.

10 Temmuz 1845’te yayınlanan bir nizamname ile hayvanların otlatılma şartları, bağ ve bahçelerin hayvan otlatılmasından kaynaklanacak tahribinin önlenmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bu nizamnamede, zarar veren hayvanların sahiplerinden, çobanlardan tazminat alınacağı, ayrıca suçun kasıtlı olup olmamasına göre, kişilere 24 saate kadar hapis cezası verileceği de belirtilmektedir²².

1850’lerde Türkiye’yi gezen M.A. Ubicini’nin adı geçen yılların Türkiye’sinin İktisadi durumunu özetleyen mektuplarına dayanarak I.K.Z.K.K’de (age, s:100-103) dönemin Türk tarımının gerilik nedenlerine ilişkin ifadeleri aktarılmaktadır: Çiftçi bilgisizdir. Arazilerin işletilmesinde yalnızca gelenekler hakimdir. Tarla karasabanla sürülmektedir. Dönüşümlü ekim ve suni gübre kullanımı bilinmemektedir. Ardı ardına birkaç yıl ekilen toprağın nadasa bırakılması, toprağın güçten düşmesinden değil, gevşemesinden dolayıdır. Kaza müdürleri halka modern tarım usulleri kullanmakta örnek olamayacak kadar cahil, batıl inançlıdır. Köylerden kentlere yoğun göç nedeniyle kırsal kesimlerde el emeği

¹⁹ Yage, s:77-80.

²⁰ Yage, s: 81-82.

²¹ Yage, s: 83.

²² Yage, s: 95.

yetersizdir. Tedavüldeki sermaye yetersizdir. Hükümetin 1845'te yerel görevliler aracılığıyla çiftçiliğin geliştirilmesi için dağıttığı 20 milyon kuruş iyi dağıtılmamış ve paranın önemli bir bölümü memurların elinde kalmıştır.

Adı geçen yıllarda Osmanlı mali-ekonomik yapısına uygun olarak, ülkesinin tamamını tek bir ekonomik yapı içinde bütünleştirememiş olan Osmanlı İmparatorluğu'nda Anadolu'daki kırsal alanlar, çoğunlukla kapalı ekonomik yapıya sahip birer "adacık" gibi durmaktadırlar. Tevfik Güran'ın da değindiği gibi, hayvanlara dayalı ve uzun mesafeleri aşmaya müsait olmayan, aşsa da ürünün satış değerini kat kat arttırdığı için kârlı olmayan nakliye sistemi, köy ve kırsal kesimin üreticisini, büyük ölçüde "geçimlik" üretime yöneltilmektedir²³. Bu arada belki de Osmanlı geleneksel tımar sisteminin toprak parselasyonu uygulamasından esinlenerek, fiilen özel toprak mülkiyetine dayalı, geçimlik üretim yapan küçük aile işletmeciliğine bir dönüşüm yaşanmaktadır. Tarla tarımı için geçerli olan bu süreç, konar göçer hayvancılığı için de önemli ölçüde geçerli olmalıdır. Çünkü, konar göçer aşiretler için de ihtiyaçları gidermeye yönelik ve temelde hâlâ takas esasına dayanan ticari faaliyetlerin ve bunların gerçekleştirildiği mahalli pazarların bu gelişmelerden etkilenmemesi düşünülemez.

Tüm bu veriler ışığında, 19. yüzyıl ortaları Silifke'sinin de "köylü ekonomisi" karakterinde bir ekonomik yapıya sahip olduğu söylenebilir. Silifke'ye ait, ilerde sunulacak olan H. 1260 yılı ekonomik verileri de bu yargıyı doğrulamaktadır. Dönemin Silifke'si hem bir kırsal birim, hem de iç bölgelere geçişi sağlayan bir noktada yer alan bir yerleşimdir. Buna rağmen, ikliminin de etkisiyle, düşük yoğunluklu bir nüfus yapısına sahiptir. Kendine yeterli, bağımsız küçük tarımsal üretici tipi, bölgede neredeyse tamamen egemendir. "Üretim faktörleri" denilen toprak ve hayvanlara köylünün kendisi sahiptir. İşletme sahibi, köy topluluğunun bir üyesi olarak görünmektedir. Hanelerde sahip olunan toprak miktarları, çok büyük ölçüde, kendi işleyebilecekleri kadardır. Küçük aile işletmeciliği anlayışına uygun olarak, ailece

²³ Güran, *age*, s: 230.

gereksinilen bazı malları karşılamak için tarım dışı ek gelirlere yönelim pek fazla değildir²⁴.

A. Silifke Ekonomisindeki Sektörler

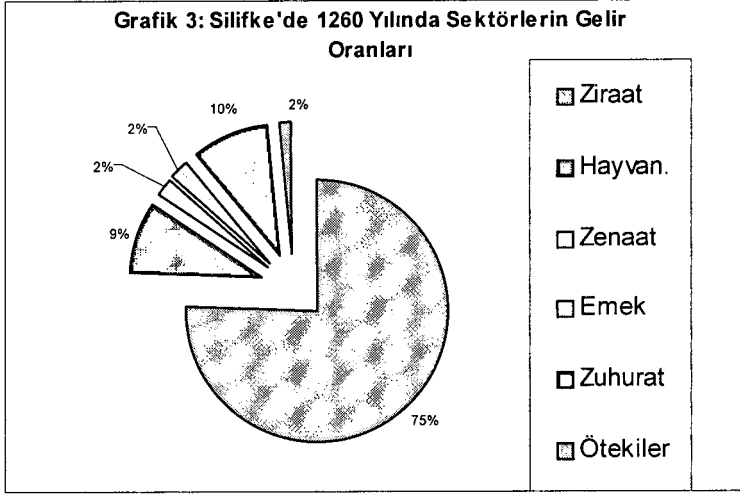
Temettuat defterlerindeki verilere göre Silifke bölge ekonomisinde görülen sektörler şunlardır²⁵. *Tarım, hayvancılık, emekçilik, zenaatkârlık, zuhurat gelirleri, ötekiler (ticaret, çobanlık, kiracılık, kira gelirleri, arıcılık...)*.

I. Tarım

Silifke ekonomisinde, köylü ekonomisinin doğal bir göstergesi olarak, kasaba ve köy sakinlerinin büyük çoğunluğunun olduğu kadar, bölge ekonomik gelirlerinin de belirleyici miktarını oluşturan temel ekonomik uğraşısı, tarımdır. Bu durumu, elde edilen yıllık gelirler ölçeğinde, Tablo VIII'de görmek mümkündür. Tablo VIII'e göre, Silifke genelinde 1260 yılı tarım gelirleri, 404925 kuruştur. Silifke'de aynı yıl elde edilen elde toplam gelir ise, 543844 kuruştur. Toplam gelir içinde tarım gelirleri ağırlıklı bölümdür. Aşağıda, Grafik 3'te de sektörlerin bölge ekonomisinde sağladıkları gayr-ı safi gelirler açısından oransal ağırlıkları gösterilmiştir. Buna göre tarım, tek başına % 75'lik bir ağırlığa sahiptir. Diğer bir deyimle, Silifke genelinde elde edilen toplam gelirin 3/4'ü tarım kaynaklıdır. Aslında bu oran, aşiretlerin tarım dışı gelirlerinin katılması nedeniyle ortaya çıkmıştır. Aşiretlerin hariç tutulması halinde, % 88'lik bir oranla tarım gelirleri daha da ağırlık kazanmaktadır. İkinci sırada zuhurat gelirleri % 10'la yer alırken, üçüncü sırada % 9 oran ile hayvancılık gelirleri görülmektedir. Zenaat, emek gelirlerinin her ikisi de % 2'şer oransal değere sahiptir. Son olarak "Ötekiler" başlığı altında kira, dilencilik, ticaret, arıcılık gelirleri yer alır ve tamamının oransal ağırlığı % 2'dir.

²⁴ Burada, Silifke'ye uyarlanan köylü ekonomisinin nitelikleri hakkında bkz. Güran, *age*, s: 225-233.

²⁵ Silifke Bölgesinde tarım ve hayvancılık sektörlerindeki ürün dağılım alanları için bkz. Harita 2.

I. A. Tarım Gelirleri

a. Silifke'de Tarım Gelirleri

Tablo VIII'e göre Silifke kasabası içinde, 1260 yılında çiftçi nüfusça elde edilen toplam gayr-ı safi gelirin 80727 kuruşu, yani oransal olarak % 93'ü, tarım üretiminden sağlanmıştır. Kasabanın Müslüman halkının 69, Kıpti İslâm halkının ise sadece bir hanesintarım geliri söz konusudur.

Silifke Kasabası içinde, kayıtlı 84 hanelik Müslüman ahalinin 68 hanesinin temel ekonomik uğraşısı tarımdır. Hanelerin tarım üretiminden elde ettikleri gelir, yıllık 50-2550 kuruş arasında değişmektedir. Yalnız burada, 50 kuruşluk tarım geliri olan bir hanenin temel gelir kaynağı, zenaatkârlıktır. Asli üretim faaliyeti tarım olan hanelerden en az tarım geliri olanın kazanç miktarı ise 110 kuruştur. 2550 kuruşluk tarım geliri olan hane ise "Ağa" ünvanlı kaza müdürünün hanesidir. 69 hanenin hane başına düşen

ortalama tarım geliri, 1170 kuruş civarındadır. Maximum ve minimum değerleri temsil eden iki hane dışarıda tutulursa hane başına düşen ortalama tarım geliri 1166 kuruştur. Kasaba merkezinde oturan Kıpti İslâm nüfus içinde, sadece bir hanenin 20 kuruşluk yıllık tarım geliri vardır. Bu hanede de asli gelir dilencilikten elde edilmektedir.

1260 yılında Silifke köylerinde toplam olarak 342836 kuruşluk gayr-ı safi gelir elde edildiği, Tablo VIII'de gösterilmiştir. Bu gelirin 308858 kuruşluk kısmının yani % 90'lık bölümünün tarım üretiminden sağlandığı görülmektedir. Tarım gelirinin 117777 kuruşluk bölümünün (% 38) dağ köylerinden; geriye kalan 191201 (% 62) kuruşluk kısmının da ova köylerinden sağlandığı dikkati çekmektedir. Silifke köylerinin genelinde, asli veya ikincil iş olarak da olsa tarım faaliyeti yapan hane sayısı, 286'dır. Bu haneler içinde hane başına düşen ortalama tarım geliri 1077 kuruştur.

Silifke'deki aşiretlerden sadece "Keşli Yörükani" aşiretinde tarım üretimi ve tarım geliri mevcuttur. Bu aşirette tarım üretimi temel ekonomik uğraş olmayıp, bir çeşit yan uğraştır. Aşiret toplam geliri olan 86420 kuruşluk miktarın içinde 16110 kuruşla, % 19'luk bir yere sahiptir. Keşli Yörükani içinde tarım üretimi yapan hane sayısı, 85'tir. Bu hanelerin başına düşen ortalama tarım geliri de 196 kuruştur.

19.YÜZYIL ORTALARINDA SİLİFKE

Yerleşim Ad	Ziraat	Hayvan	Zenaat*	Emek	Kira	Çobanlık	Zuhurat	Dilenmek	Ticaret	Arıcılık	Toplam
Silifke İslam	80707	1807	2625	4320	1960		1450				92869
Silifke Kıpti	20							6490			6510
Bucaklı	42291	703	500	5960	255			50			49759
Çavuşbucağı	60715	2305	400			350					63770
Çeltikçi	9560	265									9825
Gülümpaşalı	10660	400				1050					12110
Sökün	31425	1250		350		450					33475
Çiftlik	36550	1810	3830								41240
Karakaya	18996	1110					980				21086
Senir	38885	1587				350				297	42198
Nuru	41445	508	1905	800			1970			430	47058
Pelitpınarı	8296	400								20	8716
Çilbayır	10035	1422					1370			780	13607
Meçhul Aşiret		810		230		900	1550				3490
Keşli Yörükanı	16110	24070	2100			250	42840		1050		86420
Bulaçlı Aşireti		9940					1900				11840
Toplam	405655	48357	11360	11660	2215	3350	52060	6540	1050	1527	543844

Tablo VIII : Silifke'de Ekonomik Sektörler ve Gelirleri (kuruş olarak).

*Zenaat gelirleri içinde 2660 kuruşluk bölüm, kiracılık gelirleridir.

I. B. Tarımda Toprak Mülkiyeti ve Parselasyon

a. Toprak Dağılımı

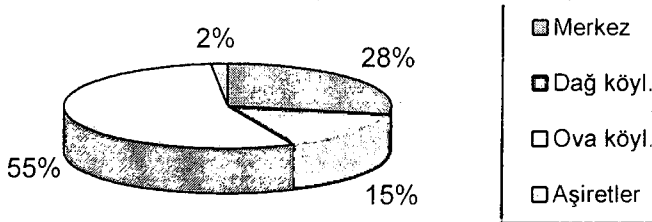
Silifke genelinde, hanelerin sahip olduğu ekilebilir arazilerin toplamı, 6016,75 dönümdür²⁶. Arazilerin yerleşim birimlerinin niteliğine göre dağılımı aşağıdaki biçimdedir:

Yerleşim Birimi	Arazi Miktarı (Dönüm)
Merkez İslam	1693,50
Merkez Kıpti	1,00
Dağ Köyleri	911,75
Ova Köyleri	3302,50
Keşli Yörükanı	108,00
Toplam	6016,75

Tablo IX : Silifke'de Ekilebilir Arazi Dağılımı

Gerek tablodaki verilere ve gerekse bu verilerin oransal dağılımını gösteren Grafik 4'e göre ekilebilen toprakların % 28 kadarı Silifke merkezdeki ahaliye aittir. % 15'i dağ köylerinde bulunan toprakların, % 55 gibi en fazla oranı, ova köylerinde bulunmaktadır. Aşiretlerin tek tarım üretimi yapmakta olan Keşli Yörükanı'na ait toprak oranı % 2'dir. Görüldüğü üzere aşiretler için neredeyse hiç ekilebilir toprak yoktur. Silifke merkez nüfusa göre toprak miktarı iki katı geçmekte ve genel nüfusa göre oldukça fazla araziye sahip olduğu söylenebilmektedir. Dağ köylerinin coğrafi konumları ve hayvancılık uğraşları, ekilebilir toprak sahipliğine fırsat vermemektedir.

Grafik 4: Silifke Kazasında Toprakların Yerleşimlere Dağılım Oranları

²⁶Burada unutulmamalıdır ki Osmanlı ölçü sistemi içinde bir dönüm: 920 m² dir (İnalçık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s: 192. İstanbul, 2000. Eren Yay).

Silifke'nin tamamında toprağın, dönüm cinsinden parselasyonu söz konusudur. Toprakların hanelere göre dönüm cinsinden dağılımı, Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyıl sonlarında kendi resmi istatistiklerinde yaptığı gibi, 1-10 dönüm, 11-50; 51-100...ölçüsü esas alınarak Tablo X'da verilmiştir. Aynı tabloda ek olarak bu dağılım gruplarının, her yerleşim birimi özelinde hanelere göre toplam toprak parselasyonu içindeki oransal yüzdeler de verilmiştir.

Tablodaki verilere göre Silifke genelinde ekilebilir toprakların dönüm cinsinden hanelere göre oransal dağılımında en yüksek oran 1-10 dönüm arası oran olup, toplam toprak parselasyonunun % 50,4'ünü yani yarısını meydana getirmektedir. Bölgenin bütününde toprak sahibi çiftçi hanelerin 222 tanesinin 1-10 dönüm arası toprağı vardır. Toprak sahibi hanelerden 176 tanesi de 11-50 dönüm arası toprağı elinde tutmaktadır. Bu miktar, ekilebilir toprakların parselasyonu içinde % 40'lık bir oran demektir. Toplam 41 hanenin toprakları 51-100 dönüm arasındadır. Oran olarak % 9,3'üdür. 101- 250 dönüm arası toprak sahibi hiçbir hane bulunmazken, 250 dönüm üstünde toprağına sahip, Silifke merkezde tek bir hane vardır. O da Ağadır. Bu veriler, Tevfik Güran'ın belirttiğı²⁷ aynı dönemdeki genel Osmanlı toprak parselasyonuna uymaktadır*.

Silifke'de 1260 yılında, toprakların küçük aile tipi tarımsal işletmeciliğe uygun biçimde dağıldığı söylenebilir. Büyük toprak

²⁷ Güran, *age*, s: 242.

* Şevket Pamuk'a göre (*Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme 1820-1913*. İstanbul, 1994. s.104), Osmanlı ülkesinde, 1830'larda yapılan müsaderelerde vakıfların mülkiyetindeki topraklara pek dokunulmamıştır. Bu nedenle, vakıfların mülkiyetindeki işlenebilir toprak miktarı, toplam işlenebilir toprakların % 25'i kadardır. Bu oranı Silifke için de genel anlamda geçerli sayarsak, vergi muafiyetleri nedeniyle temettuat sayımlarında belirtilmeyen daha bir miktar arazi var demektir. Bu arada, miri arazilerin çoğunun daha 15 Safer 1256 (M. 1840) tarihli miri araziler hakkındaki ilmühaberden önce özel mülk anlamında köylülerce benimsendiğı bilinmektedir. Bu ilmühaberinin 2. maddesi ile herkesin işlediğı araziye serbestçe sahip olacağı beyan edilmiştir (Barkan, Ö. Lütfi. "Türk Toprak Hukuku Tarihinde Tanzimat ve 1274 Tarihli Arazi Kanunnamesi", *Tanzimat I*, s: 355). O halde, Pamuk'un (*age*, s: 104) 1869 yılı için kabul ettiğı, ekilebilir topraklarda % 70 oranındaki özel mülkiyet, ihtiyatla da olsa 1844-1845 yılları için de kabul edilebilir. Bu durumda, Silifke'deki 6016 dönümlük özel mülkiyetteki arazi % 70 oranına karşılık geliyor demektir. Bu hesaptan hareketle, incelememiz içinde yer almayan ama Silifke'de var olan daha 1050 dönümlük vakıf arazi; ayrıca % 5'lik değere sahip 410 dönümlük miri

sahibi “ağa” benzeri kesimler her yerleşimde olmak biçiminde yaygın olmayıp, köylü ekonomisinin “herkese bir miktar toprak düşmesi” ilkesine önemli ölçüde uyulduğu gözlenmektedir.

Kazada, toprakların inanç gruplarına göre dağılımına bakıldığında, kaza merkezinde, arazilerin neredeyse tamamının Müslüman ahaliye ait olduğu görülmektedir. Kıpti İslam kesimi adına kayıtlarda sadece bir haneye düşen bir dönüm toprak göze çarpmaktadır. Silifke merkez Müslüman ahalsinin toprak sahibi 69 hanesinin % 15’i (10 hane) 10 dönüme kadar toprak sahibidir. Hanelerin % 84’ü (58 hane) 11-50 dönüm arası toprağa sahip görünürken, bir hane (ağa) 250 dönüm üzerinde toprağa sahiptir. Bu dağılıma göre Silifke merkezdeki Müslüman ahali için Osmanlı genelinde olduğu gibi küçük arazi sahipliğinin daha çok geçerli olduğu bir topluluktur denilebilir.

Yerleşim Adı	Topraklı Hane Sayısı	1-10 Dönüm		11-50 Dönüm		51-100 Dönüm		250-500 Dönüm	
		Parsel		Parsel		Parsel		Parsel	
		Sayı	% oranı	Sayı	% oranı	Sayı	% oran	Sayı	% oranı
Merkez Müslüman	69	10	14	58	84			1	2
Merkez Kıpti İslam	1	1	100						
Bucaklı	36	4	11	31	86	1	3		
Çavuşbucağı	47	5	11	3	6	39	83		
Çeltikçi	9	2	22	7	78				
Gülümpaşalı	8			8	100				
Sökün	27	4	15	23	85				
Çiftlik	37	6	16	30	81	1	3		
Karakaya	19	12	63	7	37				
Senir	35	29	83	6	17				
Nuru	46	43	93	3	7				
Pelitpınarı	10	9	100						
Çilbayır	12	11	92	1	8				
Keşli Yörükani	85	85	100						
Toplam	440	222	50,4	176	40	41	9,3	1	0,3

Tablo X: Silifke Kazasında Toprak Parselasyonu

Kayıtlarda geçen 6 ova köyünde hanelerin % 13’ü, yani 21 hane, 10 dönüm ve altında toprağa sahiptir. 11-50 dönüm arası toprağı olan toplam 102 hane vardır. Bu miktar % 73 ‘lük bir oran demektir. 51-100 dönüm düzeyinde toprak sahipliği, ova köylerinde % 14 oranındadır (41hane). Yalnız, bu miktar toprağa

sahip olma olayı, çok büyük ölçüde (39 hane ile) Çavuşbucağı köyündedir. Ova köylerinde de Silifke merkezdeki toprak dağılımı konusundaki değerlendirme aynen kabul edilebilir.

Silifke'ye bağlı toplam 5 dağ köyündeki tarım arazilerinin % 86'sı (208 haneye ait) 11 dönümün altında sahiplenilmiştir. % 14'ü 11-50 dönüm arasında, 17 haneye aittir. Dağ köylerinde zaten yeterli miktarda olmayan toprakların çok büyük bölümünün, merkez ve ovanın aksine, "az topraklı" çiftçilik yapılacak biçimde köylüler arasında dağılan "imalat-ı sagire"²⁸ türü işletmecilik toprakları olduğu görülmektedir.

Tarım üretimi yapan tek aşiret olan Keşli Yörükanı'nda toprak sahipliği söz konusudur. Aşiretin, kalan 125 hanesi içinde 85 hanenin toprağı vardır. Ancak bu toprakların tamamı, 0,5 ile 3 dönüm arasında olup yayıldıkları kışlak alanlarının yer şekilleri de bunda etkindir. Söz konusu hanelere ait toprağın tamamı, 108 dönümdür. Asli faaliyetleri hayvancılık olan aşiret için, bu denli küçük arazilerin sağlayacağı gelir, ancak kendi ihtiyaçlarının bir bölümünü karşılayabilir.

b. Topraksız Çiftçiler

Kaza genelinde, kendi toprağı olmayan çiftçiler, "aherin tarlasında çiftçilik yaptığı" veya "aherin tarlasında zira eylediğı" şeklinde kayıtlarda yer almaktadır. Bu grubun bölgedeki dağılımı aşağıdaki biçimdedir.

Yerleşim Adı	Hane sayısı	Hanelerin Tarım Geliri	Hanelerin Toplam Geliri
Bucaklı	2	1430	1430
Çavuşbucağı	1	760	910
Karakaya	1	750	750
Senir	1	1410	1430
Nuru	2	1100	1380
Toplam	7	5450	5900

Tablo XI: Silifke Kazasında Topraksız Çiftçilerin Dağılımı ve Gelirleri (kuruş olarak)

Topraksız çiftçilerin kendine ait tahıl tarlası yoktur. Ancak bazılarının birkaç dönüm kadar bağı, birkaç tane zeytin v.b. ağaçları vardır. Geçimlik ihtiyaçlarını başkalarının tarlalarını "ıcarlayarak" veya ortaklıkla ekip biçmektedirler. 5450 kuruşluk

²⁸ Güran, *age*, s: 242.

tarım gelirine sahip bu çiftçilerin tarım dışı geliri genelde, geçimlik hayvancılıktan sağlanmaktadır. Kazadaki bütün çiftçi haneleri içinde, elde ettikleri gayr-ı safi tarım gelirleri, % 1,35 iken tarım dışı da dahil toplam gelirler içindeki ağırlıkları, % 1'dir. Toprak sahibi toplam 440 hane karşısındaki oransal değerleri ise, % 1,6 civarındadır. Buna göre Silifke'deki her 100 çiftçiden 1,6'sı topraksızdır denilebilir. Bu durumda "köylü ekonomisi"ndeki toprak dağılım dengelerinin Silifke'de H. 1260 yılı itibarıyla bozulduğu söylenemez.

c. Silifke'de Toprakların Ürünlere Göre Dağılımı

Silifke bölgesindeki toprakların, ekimi yapılacak ürüne göre dönüm birim kabul edilerek ayrıldığı görülmektedir. Yalnız, bazı dağ köylerinde, bahçe tarımı için "evlek" (1/4 dönüm) biçiminde bölümlendiği de görülmektedir. Söz konusu kayıtlara göre toprağın ekimi yapılacak ürün bazında dağılım durumu Tablo XII'de gösterilmiştir. Bu tablodaki verilere göre, Silifke genelinde tarlaların % 80'i geçimlik tahıl tarımında kullanılmakta olup, endüstri bitkileri (susam, pamuk, tütün) ekimine ayrılan tarım alanı miktarı, % 9'dur. Bunun dışında kalan topraklar, % 8 civarında bağcılığa; gerisi de (% 3) fasulye, karpuz, soğan ve bahçeciliğe ayrılmıştır. Ekilen tarım ürünleri açısından ovalık arazi ile dağlık arazi arasında bazı farklılıklar da vardır. Ovalık arazide tarla sebzeleri, endüstri bitkilerine; dağlık arazide de bağcılığa ayrılan alanlar baskınlık kazanmıştır. Bu arada kayıtlara göre Silifke merkezde 250; Karakaya köyünde 15 dönümlük "gayr-ı mezru" yani o yıl ekilmemiş arazi görülmektedir.

Yukarıdaki rakamlardan tahıl ürünlerine ayrılan arazinin 4/5' i bulan oranda olması, Güran'ın Osmanlı tarımında tahıl üretiminde tarla kullanımının "2/3 ile tamamı arasında" hükmüne uymaktadır. Yine aynı yerde "en çok buğday, sonra arpa" ekimi yapıldığı ifadesi²⁹ de buradaki verilerle örtüşmektedir. Buğday ve arpanın ekimi dışında, çok az miktarda "mahlut" denilen, buğday ve çavdar karışımı tahıl ekimine, yine yok denecek kadar az ölçüde "çavdar" ekimine de arazi ayrıldığı görülmektedir. Ancak buğday ve arpa üretimine teker teker kaçır dönüm arazi ayrıldığı incelenen hiçbir temettuat defterinde belirtilmemektedir.

²⁹ Yage, s: 235.

Endüstri bitkilerine ayrılan tarımsal alan miktarı ikinci sıradadır. Bağcılık da üçüncü sırada görünmekte olup, geçimlik amaçlı üzüm ve bilhassa pekmez üretimi yapılıyor olmalıdır. Zaten bölgede, eskiçağlardan beri hem bağcılık hem de zeytincilik önemli tarımsal faaliyetler arasında yer almaktadır. Tarım ürünlerine ayrılan arazi miktarlarında, tahıl dışı tarla tarımı yapılan ürünlerde, ürün ekiminin genellikle birer dönümlük arazilerde gerçekleştirildiği görülmektedir.

I. C. Tarım Üretiminde Rekolte ve Verimlilik

19. yüzyıl Osmanlı tarımında, tarımsal üretimin miktar ve ekilen alanda oransal olarak getirisinin düşüklüğü hakkında çarpıcı rakamlar ve tesbitler sunan Güran'a dayanarak³⁰ 1260 (M.1844-1845) yılı Silifke tarımındaki rekolte ve verimlilikleri değerlendirmek daha faydalı sonuçlar getirebilir.

Güran'a göre³¹, Osmanlı tarımsal üretimindeki düşük rekolte ve verimlilik, tarımsal üretimde çalışacak yeterli işgücü niteliğinde nüfus bulunmaması, ulaşım sorunları, tarla ekme, çapalama, hasat, sürme teknolojilerinin geriliği, sulama ve gübrelemenin neredeyse hiç olmaması gibi nedenlere dayanmaktadır. "Bir işletmenin sermaye donatımı, tarımda teknolojik gelişme düzeyini etkiler"³². Sözleriyle küçük aile işletmelerindeki sermaye donatımı sorununa dikkat çeken Güran, sermaye donatımını oluşturan unsurları dörde ayırmaktadır:

- 1- Ev, ambar ahır gibi barınaklar.
- 2- Hayvanlar.
- 3- Çift araçları.
- 4- Toprak.

Silifke özelinde tarımda belirleyici ağırlıkta olan küçük aile işletmeciliği için de bu unsurların üretim ve verimlilikteki yeri ve katkısı yadsınamaz. Temettuat defterlerindeki kayıtlarda, yukarıda

³⁰ Yage, s: 228.

³¹ Yage, s: 228-248.

³² Yage, s: 243.

sayılan sermaye donatımlarından 1. ve 3. sıradakilere hiç rastlanmazken, çift hayvanları olarak düşünülmesi gereken öküz, inek, bargir, kısrak kayıtları geçmektedir. Bu arada 1. ve 3. sıradaki sermaye donatımlarının defterlerde yazılı olmaması, bunların bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Taşıma hayvanları olarak kabul edilebilecek olan merkep ve deve, kayıtlarda geçmektedir. Silifke merkez ve ova köylerindeki çiftçilik yapan hanelerin neredeyse tamamında birer çift öküz veya bir inek bir öküz bulunmaktadır. O halde Silifke kazasında, tarımsal üretimin çift sürme, harman, hasat işlemlerinde hayvan gücüne dayalı işlemler egemendir. Osmanlı geçimlik üretimine esas olan bir çiftlik, bir çift öküz, tarla bir haneden oluşan üretim birimidir. Daha eski dönemlerden itibaren Osmanlılarda görülen bu anlayışın 19. yüzyıl ortasında, pek çok yerde olduğu gibi Silifke'de de halâ geçerli olduğu söylenebilir.

a. Silifke Temettuat Defterlerinde Geçen Ölçü Birimleri

Osmanlı İmparatorluğu'nda, 19. yüzyıl ortalarında tarımsal ürünlerin miktarını hesaplamada kullanılan ölçü birimlerinden Silifke temettuat defterlerinde adı geçenler ve bunların günümüz temel ölçü birimlerindeki karşılıkları aşağıda gösterilmiştir:

Okka (Kıyye): 1,2828 kg'dır³³. Silifke temettuat defterlerinde kaydedilen az miktardaki buğday ve arpa mahlut, çavdar gibi tahıllarla pekmez, karpuz, tütün, pamuk, bal, incir, zeytin ve soğan gibi tarım ürünlerinin miktarı kıyye ile gösterilmiştir

Kile : "1841'den itibaren Türkiye'nin her yerinde 1 kile= 35,27litre= 20 okka" olarak kabul edilmiş bir ölçü birimidir³⁴. Bu tür kile, "İstanbul kilesi" olarak adlandırılır. 1 kile= 20 okka= 25,65 kg.'dır.

Kutu : Silifke temettuat defterlerinde fasulye ve susamın miktarları kutu olarak verilmiştir. Kutu aslında Osmanlı döneminde bir tahıl ölçme kabıdır. 1 kutu= 1/8 kiledir= 2,5 okka = 3,207kg

³³ Hinz, W. *İslamda Ölçü Sistemleri*, (Çev. Acar Sevim). İstanbul, 1990. M.Ü. FEF Yay. s: 51.

³⁴ *Yage*, s: 51.

dır³⁵. Kayıtlarda geçen tahıllardaki rekolterler, kile olarak Tablo XXI'de gösterilmiştir.

Dönüm: Tarımsal alanların miktarını belirleyen bir Osmanlı dönümü, yaklaşık 920 m² dir³⁶

³⁵ Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II. İstanbul, 1971. MEB. Yay. s: 333.

³⁶ İnalçık, H. *age*, s: 192.

19.YÜZYIL ORTALARINDA SİLİFKE

Yerleşim Adı	Tahıl		Susam		Pamuk		Tütün		Kar puz		Soğan		Fasulye		Bağ		Bah çe	
	dönüm	oran	dönüm	Oran	dönüm	oran	dönüm	oran	dönüm	oran	d.	o r	d.	or	dönüm	oran	d.	oran
Merkez	1206	71	36	2	116	7	61	4							24,5	1		
Bucaklı	581	84	31	4	34	5	33	5							11	2		
Ç.bucağı	1048	88	45	4	47	4	45	4	0,5	0,05					3	0,25		
Çeltikçi	100	79	9	7	8	7	9	7										
G.paşalı	153	85	7	4	8	4	8	4							5	0,7		
Sökün	369	84	22	5	10	2	5	1	11	3			20	5				
Çiftlik	607	89	33	5	1	0,1	27	4	2	0,3			4	0,5				
K. kaya	135	70	1	0,5	9	5	12	6,5							19,5	10		
Senir	197	72			28	10									50,5	18		
Nuru	221	73			26	9					3	1			43	14	8,25	3
P. pınarı	41	79			2	4									10	17		
Çilbayır	58	64													32	36		
Keşli	108	99,5																
Genel	4824	84	184	3	289	5	200	4	13,5	0,3	3		24	0,5	198,5	3,1	8,25	0,1

Tablo XII: Silifke'de Toprakların Ekilen Ürünlere Göre Dağılımı (Zeytin, incir ağaçları arazileri ve gayr-ı mezru araziler hariçtir)

Evlek: Bağ ve bahçelerde kullanıldığı biçimiyle 1 evlek= 0,25 dönüm=254,8 m² dir³⁷.

b. Tahıl Tarımında Rekolte ve Verimlilik

Tablo XIII'te Silifke genelinde tahıl üretimi içinde hane başına düşen ortalama buğday üretiminin 26 kile (666,9 kg) olduğu görülmektedir. En az üreten hane 5 kile (128,25 kg) üretirken, en çok üretim yapan hanenin üretim miktarı 50 kile (1282,5 kg)'dır. Bu hesapla, Tablo XIV'te de görüleceği üzere, 1260 yılı Silifke genelinin ürettiği buğday miktarı, 10077 kiledir (258 475,05 kg= 258,47505 ton).

Yerleşim Adı	Hınta (=Buğday) (kile)			Şair=Arpa (kile)			Mahlut (=karışık tahıl) (kile)			Çavdar (kile)
	Min.	Max.	Ort.	Min.	Max.	Ort.	Min.	Max.	Ort.	Toplam
Merkez	10	50	29	10	100	30				
Bucaklı	10	50	32	10	40	31				
Ç. bucağı	10	50	30	10	50	30	1	1	1	
Çeltikçi	20	30	24	20	30	27				
G. paşalı	25	40	32	15	30	26				
Sökün	5	50	28	15	30	26				
Çiftlik	10	35	25	10	40	25				
K. kaya	7,5	35	23	10	35	16				10
Senir	10	40	29	10	40	25	15	40	22	
Nuru	5	40	23		40	22	15	15	15	
				2,5						
P. pınarı	20	30	27	10	30	26				
Çibayır	10	25	19	10	30	16	20	20	20	
Keşli	5	20	11							
Genel	5	50	26		100	25	1	40	14	10
				2,5						

Tablo XIII :Silifke'de Hane Başına Düşen Tahıl Üretimi.

³⁷ Yage, s: 442.

Yerleşim Adı	Buğday (Kile)	Arpa (Kile)	Çavdar (Kile)	Mahlut (Kile)
Merkez islam	1910	2020		
Bucaklı	1045	1035		
Çavuşbucağı	1385	1385		2
Çeltikçi	215	240		
Gülümpaşalı	255	205		
Sökün	745	695		
Çiftlik	920	915		
Karakaya	365	260	10	
Senir	875	760		305
Nuru	1000	962,5		15
Pelitpınarı	245	235		
Çilbayır	210	180		20
Keşli Yörükân	907			
Genel Ortalama	10077	8892,5	10	340

Silifke merkez gibi Göksu ovasında yer alan Sökün köyünde, tahıl olarak yalnız buğday yetiştiren bir hanede 15 dönümden 30 kile buğday alındığı görülmektedir. Eğer bu hane arpa yetiştiriyordu ama kaydı unutuldu ise, bu hane verimlilikte ölçü alınamaz. Ama gerçekten arpa vb yetiştirmede, yani kayıt doğru ise, dönüm başına buğday rekoltesinin iki kile olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu miktarı Silifke için de ölçü kabul edersek, buğday verimliliği dönüm başına iki kile (51,3 kg) olarak ortaya çıkmaktadır. Yörede, bugün de geleneksel olarak bir dönüm araziye elle serpiştirme biçiminde 21,875kg (yöresel deyimle 5 tas) tohumluk buğday atıldığı göz önüne alınırsa, bir dönüm buğday tarlasında iki kile ürün rekoltesinden hareketle verimliliğin, bire iki veya bire üç civarında gerçekleştiği ortaya çıkmaktadır. Silifke merkezde XIV. Tabloya göre, buğday ve arpa rekolteleleri birbirine çok yakındır. Buna göre eşit miktarda alana buğday ve arpa ekildiği kabul edilirse, toplam 1206 dönümlük arazinin yarısı olan 603 dönüme buğday ekildiği sonucuna varılır. Bu durumda Silifke merkezde 1910 kilelik (48991,5 kg) bir rekoltenin dönüm başına verimi 3,16 kiledir (81,069 kg). Bir dönüme atılan 21,875 kg'lık buğday tohumu bu rakamdan düşülünce ortaya çıkan sonuç, dönüm

başına verimliliğin bire dört civarında olduğudur. Bu oran, Güran'ın 1909'da Anadolu'da bir dönüm buğdaydan elde edilen gayr-ı safi hasılanın 70-147 kg arasında olduğu tesbitini doğrulamaktadır³⁸.

Silifke kayıtlarında, merkezde bir hanenin en az arpa üretimi Tablo XIII'e göre 5 kile (128,25 kg); en yüksek üretimi 100 kiledir (2565 kg). Buğday değerlendirmelerindeki yol izlenirse Silifke merkezdeki 2020 kilelik rekoltenin dönüm başına 3,34 kile (85,671 kg) civarında bir üretimin gerçekleştiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bir dönümün tohum miktarı olan 21,875 kg'lık bu rakam göz önüne alınırsa, bir dönümde gayr-ı safi verim oranının, bire dört ya da biraz üstünde olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ova köylerinde de aynı oran ve verimlilik esas kabul edilebilir. 6 ova köyünün en az ve en çok buğday rekoltesi, hane başına 5 kile (128,25 kg)–50 kiledir (1282,5). Hane başına düşen ortalama üretim miktarı da 28,5 kiledir (731,025 kg). Ova köylerinin toplam buğday üretimi, 4574 kiledir (117323,1 kg). Bu köylerin arpa üretiminde hane başına en az 5 kile; en çok da 70 kile ürettiği, ortalama üretimin de hane başına 27,5 kile olduğu görülmektedir. Toplam arpa üretimi, 4475 kiledir.

Dağ köylerinde Tablo XIII'e göre, hane başına en az buğday üretimi 5 kile, en çok da 40 kiledir. Ortalaması ise hane başına 34 kiledir. Dağ köylerindeki toplam buğday rekoltesi 2695 kiledir (69126 kg). Buğdayın dönüm başına gayr-ı safi üretim verimliliği bire iki ile bire beş arasında değişim göstermektedir. Bu köylerde arpa ve buğday üretimine ayrılan toprak oranları ve rekolte biribirine yakın olmadığından, arpada verim, sadece arpa yetiştiren hanelerin ölçüsüyle değerlendirilebilir. Arpada hane başına en az üretim 2,5 kile; en çok 40 kiledir. Hane ortalaması 21 kile görünmektedir. Dönüm başına ortalama arpa verimliliği bire üç ile bire altı arasındadır. Toplam arpa rekoltesi 2397,5 kiledir (61495 kg). Dağ köyleri kayıtlarındaki 340 kilelik (8721 kg) mahlutun ise üç köyde toplam birkaç hane tarafından ekildiği, hane başına ortalama üretimin 14 kile olduğu görülmektedir. Çavdar üretimi ise sadece Karakaya köyünde ve tek bir hanede görülmektedir.

³⁸ Güran, *age*, s: 255.

c. Silifke'de Tahıl Fiyatları ve Gelirleri

İncelenen defterlere göre Silifke genelinde, dönemin tahıl fiyatlarını tesbit etmek mümkündür. Yalnız, burada esas alınan fiyatlar, hanelerin ödediği aşar vergilerinde tahılın kile başına kabul edilen parasal değeridir. Söz konusu kayıtlara göre, Silifke'nin bütününde tahıl fiyatları aynıdır. Bir kile buğday 18 kuruş, kg'ı 0,70 kuruş; bir kile arpa 12 kuruş, kg'ı 0,47 kuruş; bir kile çavdar ve mahlutun fiyatı da aynı ,yani 14 kuruş, kg'ı 0,55 kuruştur. Bu verilerden, bütün Silifke'deki hanelerin yıllık gayr-ı safi tahıl gelirleri tesbit edilebilir

Tablo XV'deki verilere göre, Silifke genelinde bir hanenin ürettiği buğdayın gayr-ı safi ortalama geliri 464 kuruştur. Buğdaydan en az gelir sağlayan hane 180; en çok 90; en çok 720; ortalama 435 kuruşu göstermektedir. Keşli Yörükani'nda ise hane başına düşen en az buğday geliri 90; en çok 360; ortalama 198 kuruştur. Buğday gelirinin birbirine oldukça yakın ve 435-464 kuruş arasında seyrettiği görülmektedir. Arpadaki durum da bununla aynıdır.

Yerleşim Adı	Buğday			Arpa			Mahlut			Çavdar		
	Min	Max	Ort	Min	Max	Ort	Min	Max	Ort	Min	Max	Ort
Merkez	180	900	522	120	1200	360						
Bucaklı	180	900	576	120	480	372						
Çbucağı	180	900	540	120	600	360	28	28	28			
Çeltikçi	360	540	432	240	360	324						
Sökün	90	900	504	60	840	312						
G.paşalı	450	720	576	180	360	312						
Çiftlik	180	630	450	120	480	300						
K.kaya	135	630	414	120	420	192				120	120	120
Senir	180	720	522	120	480	300	210	560	308			
Nuru	90	720	414	30	480	264	210	210	210			
P.pınarı	360	540	486	120	360	312						
Çilbayır	180	450	342	120	360	192	280	280	280			
Keşli	90	360	198									
Genel	90	900	464	30	1200	300	28	560	270	120	120	120

Tablo XV: Silifke'de Yerleşimlere Göre Tahıl Gelirleri (Kuruş olarak)

Silifke genelinde, üretilen tarım ürünleri çeşidine göre, elde edilen gelirin genel dökümü de Tablo XVI'da verilmiştir. Bu tablodan çıkan sonuç, Silifke merkezde tahıl gelirlerinin, toplam tarım gelirlerinin % 73'üne ulaştığıdır. Veriler, ova köyleri için de

aynı oranı işaret etmektedir. Dağ köylerinde bu oran, % 71 civarındadır. Görüldüğü gibi, aşiret tarımı dışında, tahıl tarımından elde edilen gelir oranları birbirine çok yakındır.

d. Diğer Tarım Ürünlerinde Rekolte, Verimlilik ve Gelirler

Silifke bütününde, tahıl tarımı dışında üretimi yapılan sanayi bitkileri (susam, tütün, pamuk), bağ-bahçe ürünleri (bağ, zeytin ve incir ağaçları) ve tarla sebzelerinin (karpuz, soğan, fasulye) bölgelere göre 1260 yılı üretim rekolte ve elde edilen gelirler, Tablo XX'den izlenebilir. Tabloda yer alan ürün gelirlerinin birim fiyatları, kayıtlara göre, aşağıdaki gibidir.

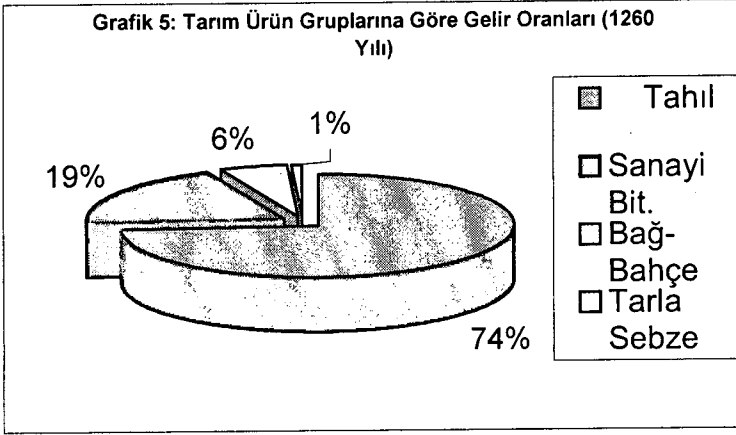
1 okka pamuk : 5 kuruş	1 okka zeytin yağı: 6 kuruş
1 okka tütün : 3 kuruş	1 okka incir : 0,75 kuruş
1 okka pekmez : 0,5 kuruş	1 okka karpuz : 0,25 kuruş
1 okka soğan : 0,25 kuruş	1 kutu (3,207 kg) fasulye : 2 kuruş
1 kutu (3,207 kg) susam: 5 kuruş	

Tabloya göre 1260 yılında Silifke genelinde üretilen pamuğun % 30'u, tütünün % 28'i, susamın % 20'si merkezde üretilmektedir. Her üç üründe de en yoğun üretim, ova köylerinde gerçekleşmektedir. Bu durum, coğrafi konum itibarıyla ova köyleri ve merkezin pazar amaçlı endüstri bitkileri üretimine yönelmeye başladıklarını göstermektedir. Ancak rekolte şimdilik daha ziyade geçimlik üretimin varlığına işaret etmektedir. Zaten Faroqi'nin belirttiğine göre³⁹. 16. yüzyılda da yörede geleneksel olarak özellikle pamuk tarımı yapılmaktadır. Grafik 5'te Silifke genelinde 1260 (M. 1844-1845) yılında tarım ürünlerinden elde edilen gelirin ürün gruplarına göre oransal miktarı verilmiştir. Bu grafiğe göre tarım gelirlerinin % 74'ü tahıl tarımından, % 19'u endüstri bitkileri üretiminden gerçekleşmiştir. Bağ bahçe ürünlerinin getirdiği gelir miktarı % 6, tarla sebzelerinin ise ancak % 1'dir.

³⁹ Faroqi, Süreyya. *Osmanlıda Kentler ve Kentliler*. (çev: Neyyir Kalaycıoğlu), İstanbul. 1994. Tarih Vakfı Yurt Yay. s: 165.

Yerleşim Türü	Tahıllar				Sanayi Bitkileri			Bağ- Bahçe			Tarla Sebzeleri		
	buğday	arpa	çavdar	mahlut	susam	tütün	pamuk	pekm.	zeytin	incir	karpuz	fasulye	soğan
Silifke Merkez	35182	24240			5315	5880	9050	950	90				
Ova Köyleri	85332	55625		280	21715	12570	12425	825	30		748	1660	
Dağ Köyleri	49870	29686	140	4760	150	2700	8585	16365	3795	1177			440
Keşli Yörükanı	16110												
Toplam	186464	109551	140	5040	27180	21150	30060	18140	3915	1177	748	1660	440
Genel Toplam	301225				78390			23232			2848		
	Bütün Tarım Gelirleri Toplamı										405655		

Tablo XVI : Silifke'de Ürün Çeşidine Göre Bölgesel Tarım Gelirleri (kuruş olarak)

Yukarıdaki tabloda, endüstri bitkilerinin yerleşim bölgelerine göre bir dönümde verim dökümü bulunmaktadır. Tablodan anlaşıldığı kadarıyla pamukta verimlilik hektar ölçeğinde, Silifke genelinde, ortalama 2820 kg'dır. Tütün ve susamda Silifke geneli verim ortalaması hektar başına sırayla 6030 kg ve 8650 kg'dır. Buradan anlaşılmaktadır ki dağ köylerinde, ova köylerine göre tütün ve pamuk verimi daha fazladır.

Yerleşim Bölgesi	Pamuk (kg)			Tütün (kg)			Susam (kg)		
	Min.	Max.	Ort.	Min.	Max.	Ort.	Min.	Max.	Ort.
Merkez	12,8	64	20,5	12,8	77	41	32	192	96
Ova Köyl.	12,8	58	29,5	12,8	128,2	42,3	32	256,5	96
Dağ Köyl.	12,8	77	33,3	33,3	179,5	96,2	96	96	96
Genel	12,8	77	28,2	28,2	179,5	60,3	32	256,5	86,5

Tablo XVII: Silifke'de Bölgelere Göre Hane Başına Düşen Sanayi Bitkileri Verim ve Geliri (kuruş olarak)

Bağ-bahçe bitkileri sınıfında yer alan ürünlerde, Tablo XVII'ye göre, çok düşük verim elde edilmiştir. Temettuat defterlerine göre bölgenin tamamında zeytin ağacı sayısı oldukça azdır. Aşağıda, bölgedeki ağaç ve bağ miktarı gösterilmiştir.

Yerleşim Türü	Zeytin Ağacı			İncir Ağacı			Bağ (pekmez)		
	Sayı	Rek.	Gelir	Sayı	Rek.	Gelir	Dön.	Rek.	Gelir
Silifke merkez	5	15	90				24,5	1900	950
Ova Köyleri	5	5	30				22	1650	825
Dağ Köyleri	334	645	3870	83	1570	1177	155	32730	16365
Genel	344	665	3990	83	1570	1177	200,5	36280	18140

Tablo XVIII: Silifke Bölgesinde Bağ-Bahçe Bitkileri Dağılım, Rekolte ve Gelirleri (Rekolte okka olarak, gelirler kuruş olarak verilmiştir).

Merkezde ve ova köylerinde toplam 20 ağaç gibi çok az bir zeytin ağacı varlığı göze çarparken, toplam zeytin yağı rekoltesi de 20 okka (25,656 kg) olarak gerçekleşmiştir. Merkezde ve ova köylerinden sadece Bucaklı'da birer hanenin zeytin ağacının var olduğu görülürken, bunlardan elde edilen hasılat da toplam 120 kuruş gibi az bir miktardır. Merkez ve ova köylerinde ağaç başına ortalama yağ verimi, 2 okka (2,56 kg) kadardır. Dağ köylerinden Pelitpınarı dışındakilerde zeytincilik, temel tarımsal uğraşlar arasında yer almaktadır. Ağaç başına ortalama zeytin yağı verimi 1,9 okka (2,48 kg) civarındadır. Zeytin ağacı sayısı 334 olan bu köylerde, toplam zeytin yağı rekoltesi, 645 okkadır (827,4 kg). Ova köyleri zeytin yağı verimi, dağ köyleri ile hemen hemen aynı görünmektedir. Kayıtlarda, üretilen zeytin miktarı yer almamaktadır. Adı geçen köylerde bağ bahçe işleri, tarım gelirleri açısından, hatırlanacağı üzere % 19'luk bir yere sahiptir. Bu uğraşlar içinde "incir yetiştiriciliği", yalnızca Nuru köyünde yapılırken, ağaç başına ortalama incir verimi, 18,9 okkadır (24,26 kg). Dağ köylerinin tamamında, temel tarımsal uğraşlar arasında, "bağcılık" da yer alırken, toplam 154 dönüm bağdaki üzümlerden, 32630 okkalık (41857,8 kg) bir pekmez verimi elde edilmiştir. Bağlardan dönüm başına düşen ortalama pekmez verimi, 211,9 okka (271,8 kg) kadardır. Aynı olguya ova köyleri ve merkez için bakıldığında, bu bölgede bağcılığın hem yaygın olmadığı (46,5 dönüm) ve 3550 okkalık (4554 kg) bir rekolteye sahip olduğu görülmektedir. Dönüm başına düşen ortalama pekmez verimi, 97,9 okka (125,6 kg) ile, dağ köyleri veriminden 2,16 kat daha azdır. Bu farklılık, yetiştirilen üzümün cinsinden ve iklim farkından kaynaklanabileceği gibi ovada pekmezciliğe yönelimin zayıflığından da olabilir. Temettuat defterleri kayıtlarında, zeytinde olduğu gibi, üretilen üzüm meyvesi miktarı yer almamaktadır.

Tarlalarda üretilen sebzelerin yetiştiriciliği içinde daha önce Tablo XVII'de de geçtiği üzere soğan, karpuz, fasulye üretimi yer almaktadır. Bu ürünlerden, "karpuz" ve "fasulye" ova köylerinden sadece Sökün ve Çiftlik köylerinde yetiştirilmektedir. Toplam karpuz üretim miktarı 2995 okka (3842 kg) olup elde edilen gelir, 748,75 kuruş olarak görünmektedir. Dönüm başına düşen ortalama karpuz verimi 222 okkadır (295,5 kg). Fasulyede rekolte 830 okka (1064,7 kg) görünürken elde edilen gelir 1660 kuruştur. Dönüm başına düşen ortalama verim 34,6 okkadır (44,4 kg).

Dağ köylerinde tarla sebzeçiliği başlığı altında görülen tek faaliyet, "soğan" üretimidir. Sadece Nuru köyünde rastlanılan soğan üretiminde rekolte, 1260 okka (1616,3 kg); gelir ise 440 kuruştur. Soğancılıkta dönüm başına düşen ortalama verim 420 okkadır (538,8 kg).

Yerleşim Adı	Sanayi Bitkileri						Bağ- Bahçe Ürünleri (ağaçlar)						Tarla Sebzeleri					
	Pamuk		Tütün		Susam		Pekmez		Zeytin yağı		İncir		Karpuz		Fasulye		Soğan	
	Mik.	Gelir	Mik.	Gelir	Mik.	Gelir	Mik.	Gelir	Mik.	Gel.	Mik.	Gel.	Mik.	Gel.	Mik.	Gel.	Mik.	Gel.
Merkez	1810	9050	1960	5880	1063	5315	1900	950	15	90								
Bucaklı	875	4375	1130	3390	700	3500	1080	540	5	30								
Ç.bucağı	1050	5250	1440	4320	1125	5625	300	150										
Çeltikçi	150	750	270	810	210	1050												
Sökün	190	950	220	660	863	4315							2285	571,3	710	1420		
G.paşalı	200	1000	360	1080	220	1100	220	110										
Çiftlik	20	100	770	2310	1225	6125	50	25					710	177,5	120	240		
K.kaya	200	1000	900	2700	30	150	3820	1910	400	2250								
Senir	720	3600					10260	5130	115	765								
Nuru*	747	3735					10190	5095	65	390	1570	1177					1760	440
P.pınarı	50	250					2860	1430										
Çilbayır							5600	2800	65	390								
Toplam	6012	30060	7050	21150	5436	27180	36280	18140	665	3915	1570	1177	2995	748,8	830	1660	1760	440

Tablo XIX : Silifke'de Diğer Tarım Ürünleri Rekoltelemi

*Nuru köyü tarım ürünleri arasında, 220 okka miktar ve 110 kuruş gelirlili ve "okunamadı" yazılı ürün yer almamıştır.

Not: Tarım ürünleri miktarları susam ve fasulye "kutu" olarak, diğerleri "okka" olarak verilmiştir. Gelirler "kuruş" olarak yer almıştır.

II. Silifke'de Hayvancılık

19. yüzyıl ortalarında Silifke'de yapılan hayvancılık faaliyetlerini de "köylü ekonomisi"nin bir kolu olarak incelemek gerekir. Bu bağlamda, Silifke'de 1260 yılında, kayıtlara göre başta büyüklük açısından olmak üzere çeşitli açılardan egemen olan işletme biçimi "küçük aile tipi işletme"dir. Bu tür çiftçi işletmelerindeki hayvancılık faaliyetleri "a-çekim ve yük taşımak için, b-gübre için, c-çiftçi ailesinin gıda ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak için, d-piyasa için"⁴⁰ hayvan yetiştirme gibi amaçlarla yapılmaktadır.

Silifke'de görülen ikinci tip hayvancılık faaliyeti, temel uğraş olarak hayvancılıkla geçinen konar göçer aşiretlerin yaptığı göçebe hayvancılığıdır. Bu topluluklar, temelde geçimlik olarak yani kendi bireysel bazı ihtiyaçlarını (beslenme, giyinme vb) karşılamak için küçükbaş hayvancılığı yapmaktadırlar. Dönemin ulaşım koşulları Yörükler'de ticari nakil aracı olarak deve yetiştiriciliğini de canlı tutmuştur. Silifke'de özellikle dağlık bölgelerde konuşlanmış olan Yörük toplulukları, bölge coğrafyasının çiftçiliğe pek fazla olanak bırakmamasının da etkisiyle hayvancılık yapmak zorunda kalmış olmalıdırlar.

Bölgede görülen üçüncü tip hayvancılık faaliyeti, dağ köyleri çiftçilerinin tarımsal faaliyete ek gelir olarak yaptıkları küçükbaş hayvancılıktır. Arazilerin nadasa bırakılan kesimlerinde ve dağ yamaçlarında hayvan otlatma biçiminde görülen bu faaliyet, kimi köylerde küçük de olsa keçi sürüleri sahibi olunacak kadar dikkate değer boyutlardadır. Son iki çeşit hayvancılığın asli küçükbaş hayvanı, "kara keçi" veya "kıl keçisi" dir.

Hayvancılık içinde yer alan dördüncü faaliyet, dağ köylerinde yapılan "arıcılık"tır. Ancak bu faaliyet, bu incelemede ayrı bir sektör olarak ele alınacaktır.

⁴⁰ Güran, *age*, s: 258.

II. Silifke'de Hayvancılık

II A. Hayvan Varlığı

Silifke kasabası içinde kayıtlı toplam 84 hanelik İslâm ve 15 hanelik Kıpti İslâm topluluğun oldukça farklı hayvan varlıkları söz konusudur. Genelde çiftçilik yapan Müslümanların, her çiftçi hanesine bir çift öküz ve bir ile iki arasında merkep düşmektedir. Silifke'nin hayvan varlığı, aşağıda gösterilmiştir.

Yerleşim Türü	Küçükbaş Keçi	Nakliye-Yük Hayvanları					Çift-Süt Hayvanları		
		Bargir	Kısarak	Katır	Merkep	Deve	Camuz	Öküz	Inek
Merkez İslam	155	13	12	1	65	2		136	26
Kıpti İslam		2			9				
Ova köyleri	115	11	68	2	134	2	2	305	145
Dağ köyleri	510	3	3		97			207	57
Aşiretler	7829*	9	54		16	204		75	55
Toplam	8608	38	137	3	321	208	2	723	283

Tablo XX: Silifke'de Hayvan Varlığı

* Keçi sayısına 255 adet oğlak dahil değildir.

Kayıtlara göre, Kıpti ahalinin tek mal varlığı hayvanları olup bunlar da 9 merkep, 2 bargirden (beygir) ibarettir. Diğer hayvanların tamamı Müslüman ahalinin malıdır. Burada sahip olunan hayvanların % 36'sını keçi, % 38'ini öküz-inekler, % 18'ini de merkepler oluşturmaktadır. Diğerlerinin toplam içindeki oranı ancak % 8'dir. Müslüman ahali içinde keçi sahibi hane sayısı 4 olup, bunun 2/3'ü ağanın malıdır.

Özellikle dağ köylerinde, Yörük aşiretler kadar olmasa da keçi yetiştiriciliği hâlâ etkin bir uğraştır. Yalnız Çilbayır köyünde bir hanede diğer dağ köylerinden ve hanelerden farklı olarak büyük ölçekli keçi yetiştiriciliği (140 keçi) göze çarpmaktadır. Ova köylerinde keçi besleyiciliği görülmemekle beraber, sadece Çavuşbucağı'nda beş hanenin koyun beslediği dikkat çekmektedir. Buna karşılık, ova köylerinde ailenin öncelikle beslenme ihtiyacını gidermek üzere, inek yetiştiriciliği daha yaygındır.

Her iki köy grubunda öküz sayısı, tarımsal üretimin temel araçlarından olması dolayısıyla oldukça fazladır. Camuz ise sadece Çiftlik Rum köyünde ve iki adettir. Bu hane sahibinin öküzü olmadığına göre camuz, öküzün yerini dolduruyor olmalıdır. Deve, yalnızca Gülümpeşalı köyünde ve bir hanede iki tane bulunmaktadır. Dişi at (kısarak) sayısında, ova köylerinde, kesin bir yaygınlık göze çarpmaktadır. Bilhassa Çiftlik Rum köyünde, ortalama her dört haneden üçüne bir kısarak düşmektedir. Erkek atın (bargir) miktarında da kullanım yaygınlığı dikkati çekmektedir. Zaten ovalık arazi, bu hayvanların ulaşım ve taşımada kullanımı için daha uygundur. Merkep sayısına bakıldığında ise, dağ ve ova köylerindeki hane sayıları göz önüne alındığında, dengeli bir dağılım olduğu gözlenmektedir. Toplam sayısı iki olan katır, yalnızca Çiftlik köyünde görülmektedir.

Köylerin hepsinde, öküzün varlığı, tamamen tarla sahibi olan çiftçi hanelerle sınırlıdır. Öküzü olmayan veya yetersiz gelen haneler için, bu gereksinim, ya diğer hayvanlarla ya da başkasından icarlanarak gideriliyor olmalıdır. Zaten kayıtlara göre, öküzü hiç olmayan hanelerin çoğu, başkalarının tarlalarında çiftçilik yapanlardır. Merkep sahibi olan hanelerle, öküz sahibi olan haneler arasında tamamen olmasa da büyük oranda aynılık söz konusudur.

Konar göçer aşiretlerde hayvan varlığının, kullanım ve varoluş amacına göre üç grupta incelenmesi uygun olacaktır:

- 1-Temel geçim kaynağı olarak küçükbaş hayvancılık.
- 2-Nakliye ve ulaşımında yaralanılan büyükbaş hayvancılık.
- 3-Çift sürme ve gıda ihtiyacında yaralanılan büyükbaş hayvancılık.

Keşli Yörükani Aşireti'nde, hayvan varlığında sayısal olarak birinci sırada yer alan keçidir. İkinci sırada, önceki aşiretlerdeki gibi aynı gayelerle barındırılan deve görülmektedir. Keşli Yörükani'nde çiftçilik yapıldığı için üçüncü sayısal çoğunlukla yer alan hayvan öküzdür. İnek de hem aynı amaçla, hem de beslenme ihtiyacı için vardır (46 adet). Diğer aşiretlerde olduğu gibi bu aşirette de merkep sayısı oldukça azdır (13 adet). Yoğun miktarda sayılabilecek diğer bir hayvan da kısaktadır (52 adet). At sayısına, 9 adet bargiri de eklemek gerekir. Hane başına düşen öküz sayısı

ortalama bir tanedir. Zaten haneler, gerçekte ya bir ya da iki öküz sahibidir. Keçilerin hane başına dağılımı ortalama 61 (en az 5, en çok 180) tanedir. Bu miktar, bir ailenin bakabileceği keçi miktarı olarak uygun bir miktardır. Develerin hane başına dağılımında, Bulaçlı Aşireti'nde belirgin bir farklılık görülmektedir. Her haneye ortalama üç deve düşmektedir. Bu değer, diğer iki aşirette ancak bir devedir. Bulaçlı Aşireti'ndeki bu fazlalık, konuşlandıkları bölgenin Taşucu ve diğer kıyılara yakın olması nedeniyle, deniz yolu ticareti yapacak araçlara mal sevkıyatı için gerekli olmalarından kaynaklanmış olabilir. Nitekim kayıtlarda, deve sahibi hanelerin gelirleri arasında "zuhurat" başlığıyla önemli gelirler belirtilmektedir.

II .B. Hayvan Gelirleri

Kayıtlara göre vergiye tâbi gelir sağlayan hayvanlar kısarak, muhallef (?) merkep (M. merkep olarak gösterilecektir), inek, keçi ve devedir. Silifke merkezde hayvanlardan elde edilen toplam gelir: Keçilerden 432, develerden 100, ineklerden 810, kısraklardan 285, M. merkeplerden 180 kuruştur. Silifke merkezin 1260 yılı toplam hayvancılık geliri ise 1807 kuruştur.

Yerleşim Adı	Keçi	Koyun	İnek	Deve	Kısarak	Katır	M.Merkep	Toplam
Silifke Merkez	432		1810	100	285		180	1807
Köyler	2515	140	6810	80	1495	40	680	11760
Aşiretler	20762	40	1080	10878	1675		385	34820
Toplam	23709	180	9700	11058	3455	40	1245	48387

Tablo XXI: Silifke'de Hayvan Gelirleri.

Bu rakamlara göre merkez Müslüman ahalinin toplam geliri içinde hayvan gelir oranı, % 2 civarındadır. Merkezde, ağanın hayvan gelirleri, diğer hayvan sahiplerinin gelirinin yaklaşık yarısı olarak gösterilmiştir. Örneğin ağanın kısrağı, 15 kuruşluk gelirle kaydedilirken, diğer hanelerin kısrakları, 25-30 kuruş arası gelirle kaydedilmiştir. Ağa, unutulmamalıdır ki "kasaba müdürü" ünvanıyla kayıtların tutulmasından da sorumludur. Tablodaki verilerden de anlaşılacağı üzere merkezde hayvan gelirleri, hanelerin temel geliri olmaktan oldukça uzaktadır.

Silifke'nin tamamında bir kısım merkepler, "M. merkep" adıyla yazılmış ve diğer merkeplerden ayrı olarak vergiye tâbi geliri var olarak gösterilmiştir. Bu kaydın tam olarak ne anlama

geldiği bilinmemektedir. Diğer kısım merkepelerin önünde böyle bir kayıt bulunmamakta ve her hangi bir gelir kaydı da görünmemektedir.

Tablo XXI'de görüldüğü üzere, hayvan varlığında olduğu gibi, gelirlerde de küçükbaş hayvan grubunda dağ köylerinin; kısrak ve inek gelirlerinde ova köylerinin belirgin bir üstünlüğü vardır. Gelir getiren "M. Merkep" in sağladığı gelirlerin, bu kayıt altında belirtilen köylerde varlığı görülmektedir.

Aşağıda, Tablo XXII'de köylerin toplam gelirleri ve hayvan gelirleri ile oransal değeri gösterilmiştir. Bütün bu tablo ve değerlendirmelere arıcılık dahil edilmemiştir. Görüldüğü üzere, hayvan gelirleri, toplam gelir içinde dağ köyleri için % 3,8'lik, ova köyleri için de % 3,2'lik değerlerle birbirine çok yakındır.

Tablo XXII: Köylerde Hayvancılık Gelirleri ve Oransal Değeri

Bölgeler	Toplam Gelir	Hayvan Geliri	Oranı %
Ova Köyleri	210179	6733	3,2
Dağ Köyleri	132657	5027	3,8

Aşiretlerin asıl mal varlığı olan keçilerdeki yukarıda belirtilen sayısal dağılım, keçi yetiştiriciliğinin temel ekonomik uğraş olduğunu gösterecek kadar açıktır. Aşiretlerin toplam gelirleri içinde, hayvanların cinsine göre hayvanlardan elde edilen toplam gelirlerin dağılımı Tablo XXIII'tedir. Bu tablodaki verilerden hareketle, aşiretlerin tamamında, genel olarak hayvancılık gelir oranları aşağıdaki biçimdedir.

Küçükbaş	: %	60
Deve	: %	31
İnek	: %	3
Kısrak	: %	5
M. Merkep	: %	1
Toplam	: %	100

Görüldüğü üzere, küçükbaş hayvan (tamamına yakını keçi) gelirleri toplam hayvan gelirinin % 60'ını bulmaktadır. Bunu. ikinci sırada deve gelirleri izlemektedir. Hayvancılık gelirlerinin Silifke genelindeki toplam 543844 kuruşluk gelir içindeki (arıcılık hariç) miktarı 48357 kuruş olup oransal değeri de % 9'dur. Bu durum, tarımın ağırlığını bir kez daha anımsatmaktadır. Aşiretlerde, bütün içinde hayvan gelirleri ve oransal değeri şöyledir: Toplam 34820 kuruşluk hayvancılık geliri, aşiret toplam gelirler içinde % 34'lük bir orana ulaşmaktadır. Diğer yüksek oranlı gelirler ise zuhurat ve (Keşli Yörükanı'nda) tarım gelirleridir. Bu arada belirtilmesi gereken bir nokta daha vardır. Aşiretlerin sahip olduğu keçi miktarlarının yazımında iki farklı anlayış göze çarpmaktadır. Özellikle Keşli Yörükanı kayıtlarında görülen bu duruma göre kimi hanelerin "sağman keçi" kayıtları ardından, "defa sağman keçi" başlığı altında ikinci bir keçi miktar ve gelir dökümü verilmektedir. Yalnız bu keçilerin beher değeri, diğer keçilerin yaklaşık yarısı ölçüsündedir. Bu keçilerin kayıtlarının yanına, "nısf-ı ber vech-i maktuen" notu düşülmüştür. Bu nottan anlaşılmalıdır ki adı geçen keçilerin geliri, diğerlerinin yarısıdır. Bu keçilerin değerinin neden diğerlerinin yarısı olarak gösterildiğine dair bir açıklama bulunmamaktadır. Bu nitelikte Yörükanı'nda 2280 kuruşluk gelir sağlayan 1000 keçi bulunmaktadır.

Silifke bölgesi bütününde yukarıdaki iki tablodan hareketle kabul edilen ortalama bir keçinin gelirinin 2,87 kuruş olduğu ortaya çıkmaktadır. Silifke merkezde ortalama keçi geliri 2.79 kuruştur. Köylerdeki ortalama bir keçi geliri 4 kuruş olurken aşiretlerde bu değer, "defa sağman keçi"ler için 1,78 kuruş ile 2,28 kuruş arasında değişmektedir. Diğerleri için bu değer 4 kuruştur. İkisinin ortalaması esas alınrsa bu değer 2,89 kuruşa gelmektedir ki bu değer de köylerdeki keçi değerinin oldukça altındadır.

belli olmamakla beraber değirmencilikten gelir sağlamaktadır. Dikkati çeken diğer bir nokta da tamamen akarsu gücüyle çalışan değirmencilik faaliyetinin, tarla tarımının yoğun olarak yapıldığı yerlerde toplanmasıdır. Zaten bu sektörün tarla tarımı ile koordineli olarak çalıştığı düşünülürse bu durumun normal olduğu anlaşılır.

Bölgede zenaatkârlık sektörünün gelirlerine bakıldığında durum, aşağıdaki tabloda görülebilir. Tabloya göre Silifke'nin tamamında, zenaatkarlıktan gelir sağlayan hane sayısı 16'dır. Ayrıca meslek kaydında zenaatkar yazılı olmakla beraber gelir hanesinde zuhurat geliri olarak not düşülen haneler de vardır. Bunlar, zuhurat gelirlerine değinilen bölümde incelenecektir. Adı geçen 16 hanenin zenaatkarlıktan gelirleri 9110 kuruştur. Bölgenin toplam 543844 kuruşluk 1260 yılı geliri içinde bu miktarın oransal yüzdelik değeri % 2 civarındadır (1,7). Zenaatkar hanelerin yıllık ortalama zenaat gelirleri 570 kuruş civarında görünmektedir ki bu miktar, 1000- 1100 kuruş arasında değişen ortalama yıllık tarım gelirine sahip olan köylerdeki ve kasabadaki çiftçi hanelerin gelirinin neredeyse yarısıdır. Ama bu miktar, zenaatkar hanelerin orta gelir grubunun en alt kademesinde yer aldığı da bir göstergesidir.

Yerleşim Bölgeleri	Zenaatkârlık	
	Hane sayısı	Geliri
Silifke merkez	6	2625
Köyler	9	5685
Aşiretler	1	800
Toplam	16	9110

Tablo XXVI: Silifke Bölgesi Genelinde Zenaatkarlık Gelirleri (kuruş olarak)

IV.B. Silifke'de Emekçiler

Silifke bölgesinde sektörel açıdan tarım ve hayvancılık yanında ağırlığı olan bir kesim de "emekçiler" olarak adlandırılan, çoğunlukla tarım işçiliği veya amelelik yapan kesimdir. Yerleşik nüfus yapısı içinde, hane sayısı bakımından çiftçi nüfustan sonra ikinci sırada yer alırlar. Ücretli işçilik yapan bu kesim, tarımsal uğraşlarda yoğun işgücüne ihtiyaç duyulduğu tarla ekimi, hasat ve harman gibi işlemler zamanında ve tahminen çoğunlukla 10 dönümün üstündeki topraklara sahip işletmelerde çalışmaktadırlar.

Kayıtlarda “amele”, “ırgat”, “rençber” gibi adlarla geçen bu kesimin Silifke bölgesindeki dağılımı ve geliri şöyledir.

Silifke genelinde emekçilikle gelir sağlayanların bir hane hariç tümü yoğun tarımsal faaliyet bölgeleri olan kasaba merkezi ve köylerde kayıtlıdır. Silifke merkezdeki 10 hanelik emekçi grubuna ova köylerindeki hanelerden 11’ini de katmak gerekir. Çünkü bunlar, Silifke’ye bitişik denebilecek kadar yakın Bucaklı köyünde kayıtlıdır. İlginçtir ki günümüzde de Bucaklı, köyden şehre yeni gelmiş ve vasıfsız olduğu için ancak tarım vb işletmelerde çalışan düşük gelirli kesimlerin yoğun olarak oturduğu bir yerdir. O halde bu emekçiler, Silifke merkezindeki arazilerde de çalışmış olabilirler. İki tane emekçi hane kaydının görüldüğü tek dağ köyü Nuru köyüdür. Bu köy, nüfus açısından da yoğun köylerden biridir (54 hane).

Tablo XXVII’de, aşiretlerden sadece Meçhul Aşiret’te “amele” yazılı bir hane sakini gösterilmiştir. Aslında, Keşli Yörükanı’nda da 5 hane sakini “rençber”, “yıllıkçı” , “ırgat” gibi adlarla kaydedilmiştir. Fakat bunların yıllık gelirleri, aynı kayıtlarda “zuhurat” başlığı altında belirtildiği için tabloda bunlara yer verilmemiştir.

Yerleşim Bölgesi	Emekçiler		
	Hane sayısı	Emek geliri	Toplam geliri
Silifke merkez	10	4320	4320
Ova köyleri	12	6310	6550
Dağ köyleri	2	800	800
Meçhul Aşiret	1	230	230
Toplam	25	11660	11900

Tablo XXVII: Silifke’de Emekçilerin Bölgesel Dağılımı ve Gelirleri (kuruş olarak)

Tabloda geçen emekçilerin gelirlerine bakıldığında, emek harcamaktan kaynaklanan gelirlerinin, (Sökün ova köyündeki bir hanenin 240 kuruşluk gelir hariç) toplam geliri oluşturduğu görülmektedir. Çünkü kayıtlara göre bunların, gelir getirecek ne menkul ne de gayr-ı menkul hiçbir malları bulunmamaktadır. Toplam 25 hanelik emekçilerin hane başına düşen ortalama gelirleri 466 kuruş olup, bu gelirle en alt gelir grubu içinde yer almaktadırlar. Silifke bölgesinin 1260 yılının 543844 kuruşluk

18. hane kiracılıktan 1300 kuruş yıllık gelir sağlarken, 24. hanenin yıllık kiracılık geliri 150 kuruştur. Bulaçlı Aşireti'ndeki kiracı 90. hanenin bu işten geliri 260 kuruş, Çiftlik köyündeki 39. hanenin yıllık kiracılık geliri ise 950 kuruştur. Toplam kiracılık gelirleri 2660 kuruş tutmaktadır.

d. Kira Gelirleri

10569 numaralı ve Silifke merkez ile köylerinin temettuat kayıtlarının yer aldığı defterde, toplam 2215 kuruşluk gayr-ı safi gelirin kaynağı olan kiralık mülk kayıtları vardır. Kira geliri sağlayan gayr-ı menkul mülkler, **dükkân** ve **han odası** biçiminde yer almaktadır. Kira geliri sağlanan iki yerleşimden birisi Silifke merkez, diğeri de merkeze neredeyse bitişik sayılabilecek olan Bucaklı köyüdür.

Silifke merkez kayıtlarında toplam 5 hanenin 9 dükkân sahibi olduğu ve bu 9 dükkândan dördünün ağaya ait olduğu görülmektedir. Dükkânların tamamının yıllık icar gelirleri 25'er kuruş olarak gösterilmiştir. Buna göre Silifke merkezde dükkân kiralardan elde edilen yıllık toplam gelir 225 kuruştur. Merkezde kira geliri sağlanan diğer gayr-ı menkul olan han, yine ağaya ait olarak gösterilmiştir. Toplam 44 odası olan handan sağlanan yıllık gelir de 1760 kuruştur. Sonuç olarak Silifke merkezde 1260 yılında gayr-ı menkul kiralardan elde edilen toplam yıllık gelir 1960 kuruştur.

Bucaklı köyü kayıtlarında kira geliri getiren gayr-ı menkul olarak yalnızca dükkânlar mevcuttur. Toplam 10 haneye kayıtlı birer dükkân vardır. Bunların hanelere sağladığı yıllık gelir, 8 numaralı hanenin dükkânı hariç, yine 25'er kuruştur. 8 numaralı hanenin dükkânının geliri ise, 30 kuruş olarak belirtilmiştir. Bucaklı köyünde gayr-ı menkul kira gelirlerinden elde edilen toplam kira geliri 255 kuruş tutmaktadır.

Bu verilere göre Silifke Kazası dahilinde toplam 19 dükkân bulunduğu ve dolayısıyla dükkân işleten 19 hane olması gerektiği düşünülebilir. Zaten kayıtlarda, dükkân sahiplerinin, bunlardan **icar** geliri elde ettiği belirtilmektedir. Ancak kayıtlarda, kasaba merkezinde dükkân işleterek gelir sağlayan, tüccar sayılabilecek kişiler görülmemektedir. Her iki yerleşimdeki mevcut zenaat

erbabının sayısı da dükkân sayısının çok çok altındadır. Bu durum, bu çalışmada ortaya atılan, Silifke Kazası genelindeki temettu miktarını gösteren Temettuât defterlerinin daha fazla olması gerektiğine dair iddiayı güçlendirmektedir. Ayrıca Silifke'nin, kendine bağlı veya yakın çevre yerleşim ve aşiret yapılanmaları için bazı ihtiyaçların alış veriş yoluyla giderildiği küçük bir bölgesel pazar niteliğine sahip olduğunu göstermektedir. Kasaba merkezinde mevcut olan 44 odalı han ki kayıtlara göre icarlanarak sahibine gelir getirmektedir, toplam Müslüman hane sayısı 84 olan bir yerleşim için oldukça büyük bir hacmi ifade etmektedir. Ancak Silifke'nin bulunduğu tarihi ve coğrafi konum, yani iç bölgelerle Akdeniz arası geçiş noktası olma niteliği göz önüne alınırsa, böyle bir kurumun varlığı doğaldır denilebilir.

e. İlim Erbabı

İncelenen bölgede "ilim erbabı" başlığı altında kastedilenler tahsilde olanlar, müderrisler, hafız ve hatiplerle imamlardır. Bölgede, ilgili kesimin dağılımı aşağıda verilmiştir. Bu dağılıma göre, ilim erbabı sayılabilecek toplam hane sakini sayısı, 8'dir. Kayıtlarda, özellikle kasaba merkezinde ilim erbabı görülmemektedir. Var olan ilim erbabı sayısı, eğer kayıtlara bilerek alınmadılarsa, bu ölçüde bir nüfus için çok azdır. Köylerden sadece birinde imam ünvanını kullanan hane kaydı vardır. İki köyde de "diyar-ı aherde tahsilde" biçiminde kaydedilmiş toplam iki talebe yer almaktadır. Yine köyde kayıtlı bir tane "medrese-i kiramdan" ünvanlı kişinin gelirleri, tarım ve hayvan gelirleridir. "Cami-i Kebir'in hatîbi" olan kişi -ki bu cami, kasabanın Alaeddin Camii olarak da bilinen merkez camiidir-nin geliri de kayıtlara göre, tarım ve hayvancılık gelirleridir. İlim erbabı içinde bu işten gelir sağlayan, sadece sıbyan mektebi muallimidir ki bu durumda, muallimin bulunduğu köyde bir mektebin var olduğu ortaya çıkmaktadır.

ve oranıyla zuhurat gelirleri, tarım gelirinden sonra, hayvancılık gelirinin de önüne geçerek ikinci sırada ye almıştır.

g. Dilencilik (=Sailik)

Silifke'de 1260 yılı sosyal ve ekonomik tablosu içinde yer alan kesimlerden birisi de dilencilerdir. Bölge genelinde dilenciligi gelir getiren bir meslek olarak yapanların kayıtlardaki toplamı 16'dır. Bunlardan yalnız biri Bucaklı köyünde kayıtlıdır. Diğer 15 hane sakini, kasaba merkezindeki Kıpti İslâm ahaliden oluşmaktadır. Aslında dilencilik, bu topluluk için bir yaşam biçimi olarak görünmektedir. Temettuat kayıtlarında, bunların gelirlerinin –bir hanenin 20 kuruşluk tarla geliri hariç–tamamı dilencilikten gösterilmektedir. Kıpti İslâm topluluğun dilencilikten kaynaklanan gelirleri toplamı 6490 kuruştur. Toplam gelirleri ise, 6510 kuruştan ibarettir. Bucaklı'da kayıtlı dilencinin de 50 kuruşluk geliri görünmektedir. Silifke genelinde toplam 6540 kuruşluk toplam dilencilik gelirinin bölge toplam gelirleri içindeki oranı, % 1,2 civarındadır.

Dilencilik gelirinin bu işi yapan haneler dahilinde hane başına düşen ortalama miktarı, 409 kuruş civarındadır. Zaten, en çok kazanan hanenin geliri de 500 kuruştur. Gelir grupları başlığı altında belirtildiği üzere, bu gelir miktarıyla dilencilik yapanlar da en alt gelir grupları arasında yer almaktadırlar.

h. Başkalarının (=Âherin) Yardımıyla Geçinenler

Silifke bölgesindeki diğer bir grup da yardıma muhtaç olup, yaşadıkları yöre ahalisinin yardımıyla geçinenlerdir. Kayıtlarda, “aherin anesiyle”, “ahali yardımıyla”, “şunun bunun yardımıyla” geçinmekte oldukları belirtilmektedir. Bu kayıt altında belirtilen hanelerin sakinleri üzerinde, vergiye tâbi olsun veya olmasın, hiçbir mal varlığı kaydı görünmemektedir. Adı geçenlerin, yerleşimlere göre dağılımı şöyledir.

Yerleşim	Adı	Yardımla Geçinen Hane Sayısı
Silifke merkez		1
Çavuşbucağı		1
Meçhul köy		1
Gülümpaşalı		1
Karakaya		1
Nuru		1
Toplam		6

Tablo XXXI : Silifke Bölgesinde Başkalarının Yardımıyla Geçinenlerin Dağılımı

Toplam 6 yerleşimde birer haneden oluşan bu kesimin, kayıtlarda başkalarından ne kadarlık bir yardım aldığı belirtilmemektedir. Başkalarının yardımıyla geçinenler ya yetim, kimsesiz; ya da fiziksel veya ruhsal bir rahatsızlığı nedeniyle çalışamayanlar ve bakacak kimsesi olmayanlar olabilir. Bu kesimin, bölgede kayıtlı toplam haneler içindeki oranı, % 1'i ancak bulmaktadır. Bu oran, toplam nüfus içinde çok düşük bir orandır. Hiçbir gelir olmayan bu kesimin –eğer kayıtlardaki ifadeler doğruysa- içinde yaşadıkları toplulukça geçimlerinin sağlanması, kapitalizm öncesi toplumsal yapının, İslam kültürünün de etkisiyle dayanışmacı yönünü ortaya koymaktadır.

V. Temettuat Defterlerine Göre Silifke'de Vergiler

Konya Vilayeti'nin temettuat sayımlarının yapıldığı 1260 yılında yönetim olarak Konya'ya bağlı İç il Kaymakamlığı (=Sancağı)'nın bir kazası olan Silifke'de, dönemin diğer kazalarında olduğu gibi maliye teşkilatlanması, yönetim teşkilatıyla aynılık göstermektedir. İlke olarak kazaların ileri gelenleri arasından seçilip atanan kaza müdürleri, kaza meclisinin de yardımıyla kazanın vergi mükellefiyetlerinin bütün bölge hanelerine dağıtım ve vergilerin toplanıp sancak merkezine ulaştırılmasından sorumludur. Bu bağlamda, köy ve aşiretlerde aynı görevleri kaza müdürüne karşı sorumluluk içinde yerine getirecek olanlar, muhtarlar ve imamlardır. Nitekim, vergi miktarlarını gösteren Temettuat defterlerinde bu görevlilerin mühürleri vardır.

Ayrıca dönemin vergi anlayışına göre, vergi mükellefiyeti, “an cemaatin”⁴⁴ biçiminde belirlenmiştir.

Bu incelemenin birinci bölümünde de belirtildiği üzere Tanzimat’la beraber, herkese geliri oranında vergi yüklemek üzere çalışmalara başlanmıştır. Bu bağlamda, defterlere vergi mükellef kayıtları yapılırken, geçen yılın vergi oranlarının altına düşülmemesine de dikkat edilerek, bütün yerleşimlere vergi tahakkuk ettirilmiştir. Vergi tahakkuku, şu biçimde yapılmaktadır

Her sene verginin tevzii [dağıtımı] zamanı geldiğinde, kaza meclislerinde ayrı ayrı pusulalar düzenlenerek köy ve mahallelere toplam vergi borçları bildirilir. İmamlar ve muhtarlar veya papazlar ve muhtarlar kaza meclislerinden gelen vergi pusulasında yazılı olan tutarı herkesin mali gücüne göre ve ‘hoşnud-i umumi’ ile aralarında paylaştırıp herkesin payına düşen vergi defterdeki isim altına kaydedilir (Şener, 1990: 100).

Bütün bu işlemlerle Silifke bölgesi defterlerine kaydedilen vergiler şunlardır: Vergi-yi mahsusa, âşâr, ağnam resmi, otlak resmi (=rüsüm-ı otlakiye).

a. Vergi-yi Mahsusa

Vergi-yi mahsusa aslen, Tanzimat öncesi pek çok sayıda var olan örfi vergilere dayanan ve “vergi” adı verilen yeni verginin diğer adıdır. Şöyle ki “Tanzimat’tan sonra...örfi tekâliflerin bir çoğu lâğvolunduğu gibi bir kısmı da “vergi” adı altında toplu olarak alınmağa başlanmıştır”⁴⁵. Bölge kayıtlarında, hanelere düşen vergiyi mahsusa (=V.M.) miktarları, her hanenin kaydedildiği alan içinde “sene-i sabıkada [geçen yıl] vergi-yi mahsusadan bir senede vermiş olduğu” başlığı altında, rakamsal değerler olarak yazılmıştır. Geçen yılki vergi-yi mahsusa miktarı, “önceki yılın

⁴⁴ **An cemaatin vergi uygulaması:** Osmanlı İmparatorluğu’nda ihtiyaç duyulan paranın, memleketin erkek nüfus veya hanesi üzerine taksim edilerek tevzi defterleri düzenlenip bu paranın iki taksitte alınması usulü (Şener, Abdüllatif. *Tanzimat Döneminde Osmanlı Vergi Sistemi*, s:94. Ankara, 1990. İşaret Yay). Eğer cemaatten ayrılan olursa, onun vergisi diğerleri üzerine pay edilir.

⁴⁵ I.K.Z.K.K, *age*, s: 68.

vergisinin esas alınması prensibi çerçevesinde”⁴⁶ bu yılın da vergi miktarını belirlemiştir.

Bölgedeki hanelerin V.M. kayıtlarında, bazı eksiklikler de bulunmaktadır. Silifke merkezde hissesine düşen V.M. kayıt ve miktarı yazılmayan hanelerden ilki, kaza müdürünün hanesidir. Zaten kaza müdürü, bu vergiden muaftır. Diğer kayıtsız 4 haneden biri başkalarının yardımıyla geçinirken, kalan iki hanenin neden vergi kaydı olmadığına dair hiç bir açıklama da bulunmamaktadır. Köylerde V.M. kaydı görülmeyen haneler çoğunlukla imam, başkalarının yardımıyla geçinenler, başka yerde tahsilde olanlar, firar etmiş olanlardır. Yine diğer bazı hanelerde de açıklama olmaksızın V.M. kaydı yapılmamıştır. Aşiret kayıtlarında da hemen aynı durum geçerlidir.

Hanelerin V.M. kayıtları bölümündeki vergi miktarları ile, her yerleşimin son sayfasındaki yerleşimin toplam V.M. arasında çok küçük de olsa kimi sayısal farklılıklar vardır. Silifke'deki aşiretlerden Keşli Yörükânı'nın son bölümünün kaydı eksik olduğu için kayıt sonundaki toplam V.M. miktarı; tek tek hanelerin V.M. miktarları toplamı olarak kabul edilmiştir. Diğer aşiretlerde, kayıtların sonundaki V.M. rakamı esas alınmıştır. Buna göre, Silifke'nin tamamında 1260 yılı V.M. miktarı 72685,5 kuruştur. Yerleşimler, bölgede 1260 yılına ait toplanacak V.M. miktarının oransal olarak % 25,8'i ile % 1,4'ü arasında ödeme yapacaklardır. Burada dikkati çeken bir nokta da aşiretlerin, toplam gelirlerine göre ödeyecekleri V.M. miktarlarının oldukça yüksek görünmesidir.

b. Âşâr Vergisi

Bölgedekilerin ödemekle mükellef olduğu diğer bir vergi de âşârdır. Bu vergi, “şer’en mahsulden alınması lazım gelen vergidir ki mahsulün onda biridir”⁴⁷. Genellikle aynı olarak toplanmıştır. Tanzimat döneminden önce âşâr, merkezi hükümetin devlet hazinesine ait bir gelir olarak iltizam usulüyle [ürünün yarısından 1/10'una kadar] çeşitli oranlarda alınan bir vergi iken⁴⁸ sadece Tanzimat'ın ilk üç yılında iltizam usulü ile toplanmamıştır. 1260

⁴⁶ Adıyeye, *age*, s: 163.

⁴⁷ Sertoğlu, *age*, s: 274.

⁴⁸ Şener, *age*, s: 121.

yılında, bu vergi yeniden iltizam usulüyle toplanmış olmalıdır. Defterlerde geçen âşâr vergisi kayıtları, 1841'den başlayarak Tanzimat'ın uygulandığı her yerde gayr-ı safi tarımsal üretimin % 10'unun alınmasına ilişkin Meclis-i Vükela kararını doğrulamaktadır. Bu verginin tahsilinin köylüye getirdiği diğer bir sorumluluk da alınan aynı vergi miktarının harmandan ambara köylü tarafından ücretsiz taşınması zorunluluğudur. Çiftçinin, o yıl ödeyeceği âşâr vergisi alınmadan ürününü harmandan kaldırması da yasaktır. 1843-1847 arasında âşâr vergisi gelirlerinin, bulunan mahallin müdürleri veya ileri gelenlerine maktuen ihalesi yapılmış. verginin ikişer yıllık iltizam usulüyle toplanması kararlaştırılmıştır⁴⁹. Adı geçen verginin 1260 yılında Silifke genelindeki dağılımı yukarıya çıkarılmıştır.

Yerleşim Adı	Ödeyeceği Âşâr Miktarı	Toplamdaki Oranı %
Silifke mrk. Müslümanlar	8128,5	20
Bucaklı	4264,5	10
Çavuşbucağı	5920,5	15
Çeltikçi	976	2
Sökün	3192	8
Çiftlik	3624	9
Gülümpaşalı	1068	3
Senir	3945	9
Nuru	4220,5	10
Pelitpınarı	947	2
Çilbayır	1050	3
Karakaya	1965	5
Keşli Yörükani	1556,5	4
Toplam	40857,5	100

Tablo XXXII: Silifke'de Âşâr Vergisi Miktarları (kuruş olarak)

Bölgede toplanacak vergi miktarı, kabaca, toplam gayr-ı safi tarım gelirinin % 10'unu bulup, 40857,5 kuruş olarak görülmektedir. Bu rakamlar, doğaldır ki mültezimin devlete ödeyeceği miktarları göstermektedir. Halbuki gerçekte, aynı dönemde mültezimin köylüden toplayacağı miktar, mültezim kârsız bu işi yapmayacağına göre, bu rakamın çok daha üzerinde olacaktır. Aynı yıllarda, ülke genelinde, mültezimlerin bu verginin köylüden tahsilinde çok büyük haksızlıklar yaptıkları da bir olgu

⁴⁹ Yage, s: 132.

olarak bilinmektedir. Diğer yerleşimlerde tarım üretimi yapılmadığı için, oralara tahakkuk eden âşâr vergisi yoktur.

c. Ağnam Resmi

Arapça ganem (koyun) kelimesinin çoğulu olan ağnam kelimesinden adını alan bu vergi, “Osmanlı maliyesinde koyun ve keçilerden alınan şer’i nitelikli bir vergi olarak kavramlaşmıştır”^{50*}

Tanzimat’ın ilanından sonra da bir süre “adet-i ağnam ve ondalık ağnam resimleri ile, yaylak-kışlak ve otlak resimlerinin tamamen kalkmadığı anlaşılmaktadır”⁵¹. Ağnam vergisi, Tanzimat’ın ilk yıllarında devlet görevlilerince idare edilmiş, 1268 (M. 1851-1852)’den itibaren bir kısmı aynı bir kısmı bedelen olarak iltizama verilmiştir. Ağnam resmi, 1274 (M. 1857-1858)’e kadar hayvandan elde edilen gelirden değil, hayvan varlığı (servet) üzerinden alınmıştır⁵².

Tanzimat’la başlayan düzenlemelerde, ağnam vergisinin aynı tahsili ve iltizam usulü idaresinin kaldırıldığı ifade edilmektedir. Bunun yerine, ülkenin her yerinde (1256’dan itibaren) koyun ve keçi başına 5 kuruş (bedele göre) vergi ve 20 para mübaşiriye konulduğu belirtilmektedir⁵³.

Tanzimat’ın ilanından sonra, Silifke bölgesinde de özellikle keçilerden ağnam resmi alındığı kayıtlarda görülmektedir. Bölgeden alınan ağnam resminin miktarı ve yerleşimlere göre dağılımı aşağıda gösterilmiştir.

Tablo XXXIII’e göre keçi koyun bulunan yerleşimlerden, merkezde, 4 hanenin ikisinden ağnam vergisi alınacağı kayıtlıdır. Köylerdeki keçi koyun varlığından da çok az ağnam vergisi alınacaktır. Hatta, Bucaklı, Nuru, Pelitpınarı, Karakaya köylerinden ağnam alındığına dair hiçbir bilgi görünmemektedir. Aşiretlerden Keşli Yörükânı’nda, sadece bir haneden ağnam vergisi alındığı görülmektedir. Aşiretlerde, ağnam resmi yerine hayvan varlığından

⁵⁰ *Yage*, s: 140.

* Ağnam resmi için ayrıca bkz. Pakalın, *age*, C. I. s: 25-26.

⁵¹ Şener, *age*, s: 141.

⁵² *Yage*, s: 142.

⁵³ *Yage*, s: 141.

rüsum-ı otlakiye alınacaktır. Tahakkuk eden ağnam resmi miktarı, toplam 59 kuruş olup hayvan başına düşen vergi miktarı, bütün vergi alınan yerleşimlerde 0,1 kuruş görünmektedir.

Yerleşim Adı	Ağnam miktarı
Silifke merkez Müslümanlar	27
Çavuşbucağı	9
Senir	5
Çilbayır	16,5
Keşli Yörükani	1,5
Toplam	59,0

Tablo XXXIII: Silifke Bölgesinde 1260 Yılı Ağnam Resmi Miktarı (kuruş olarak)

d. Rüsum-ı Otlakiye

Osmanlı mali sistemi içinde Tanzimat'tan önce keçi ve koyunlardan yaygın bir biçimde alınan vergilerden olan rüsum-ı otlakiye (otlak vergisi) "devlete ait arazi ve meralarda [hayvan otlatma karşılığı] alınan bir vergidir". Tanzimat'tan sonra da "otlak resminin tamamen kalkmadığı anlaşılıyor"⁵⁴. Nitekim, incelenen bölgedeki sadece aşiret kayıtlarında bu vergiye rastlanmaktadır. Adı geçen vergi, keçi koyun besleyen köylerin kayıtlarında, belki de otlatma alanı olarak kendi arazilerini kullandıkları kabul edildiği için, görülmemektedir. Kayıtlarda geçen rüsum-ı otlakiye miktar ve aşiretlere dağılımı Tablo XXXIV'te verilmiştir.

Aşiret Adı	Rüsum-ı Otlakiye Miktarı (kuruş)	Hayvan Sayısı
Meçhul Aşiret	12	125
Keşli Yörükani	459	4781*
Bulaçlı	185	1900
Toplam	656	6806

Tablo XXXIV: Silifke Bölgesinde Rüsum-ı Otlakiye Miktarı

- 15 hayvan ağnam vergisinde yazılmıştır.

Yukarıda görüldüğü üzere, Silifke bölgesinde aşiretlerin keçi koyun sahibi hane sakinlerinden alınan otlak resminin hayvan başına düşen birim miktarı, ağnam resmi ile aynı olup 0,1 kuruştur. Tahakkuk eden toplam 656 kuruşluk otlak resminin aşiretlere düşen

⁵⁴ Yage, s: 141.

toplam vergiler içindeki payı % 4 kadardır. Yalnız Keşli Yörükani için geçerli olsa da aşiretçe ödenen toplam vergiler içinde âşâr vergisi, % 8; V.M. ise % 88'lik bir orana sahiptir. Bu duruma göre, aşiretlerin ödediği vergiler içinde en ağırlıklı olanı, V.M.'dir.

e. Silifke'de Toplam Vergi Yüğü

Silifke'nin Osmanlı mali sistemi içindeki 1260 yılında gayr-ı safi gelirler üzerinden ödemesi gereken toplam vergi yüğü, yerleşimlere göre aşağıda, Tablo XXXV'te sıralanmıştır. Tablodaki verilere göre ödenecek toplam vergilerin toplam gelirlere oranı, merkezde ortalama %16 civarında seyrederken, köylerde bu oran % 16 ile % 23 arasında değişmektedir.

Aşiretlerdeki vergi yüğü de % 19-20 arasındadır. Bölgenin, tablodaki açıklamalar doğrultusundaki 711377 kuruşluk toplam kayıtlı gelirinin 138812,5 kuruşu, yani % 19'u vergilere gidecektir. Aşiretlerin kayıp olan kısmındaki ağnam türü vergilerle aşar vergi miktarı da göz önüne alınırsa, Silifke'deki toplam vergi yükümlülük miktarı, daha da fazla olacak demektir. Kayıtları kalabilen toplam 570 hane gelir ve vergileri esas alınırsa, 543844 kuruşluk toplam gelire, 100398 kuruşluk vergi tahakkuk etmektedir. Bu durumda, bölgedeki bir haneye düşen ortalama vergi miktarı, 176 kuruş civarındadır. Hane başına düşen ortalama gelir 952 kuruş olduğuna göre, oran olarak bir hanenin ödemekle yükümlü olduğu vergi, hane gelirinin oransal olarak % 18,5'i civarındadır.

Yerleşim Adı	Toplam Vergi Yüğü	Vergi Oranı %
Silifke merkez	17494,5	18,6
Kıpti İslam	844,5	13
Bucaklı	9063,5	18,5
Çavuşbucağı	10805,5	16,8
Çeltikçi	1968	19,8
Gülümpeşalı	2246	18,8
Sökün	6170	18,6
Çiftlik	7874	18,6
Karakaya	4037	19
Senir	7790	21,9
Nuru	9011,5	19,3
Pelitpınarı	2022	23,3
Çilbayır	2239,5	17,7
Mechul Aşiret*	19221	20,8
Keşli Yörükani*	17292,5	19,9
Bulaçlı*	8883	20,8
Toplam*	138812,5	18,5

Tablo XXXV: Silifke'de Toplam Vergi Yüğü (kuruş olarak) ve Gelire Oranı

*Aşiret vergileri, kayıt sonlarındaki toplam V.M .miktarları ile diğer vergilerin hanelere düşen miktarının toplanması ile hesaplanmıştır. Toplam verginin oranı, aşiret kayıtlar sonundaki toplam gelir miktarı esas alınarak hesaplanmıştır.

SONUÇ

Araştırmamız boyunca 19. yüzyıl ortalarındaki Silifke'nin sosyo-ekonomik yapısı betimlenmeye çalışılmıştır. Bu betimleme bizi, adı geçen dönemin Silifke'sinin aşağıdaki niteliklere sahip olduğu yargısına ulaştırmıştır.

1844-1845 yıllarında Silifke, Osmanlı sisteminin bir parçası olarak kapitalizm öncesi köylü ekonomisi denilen tarımsal ağırlıklı bir ekonomik yapıyı barındırmaktadır. Ayrıca bulunduğu coğrafi konuma ve doğal-ekonomik potansiyeline rağmen kentsel kimliğe değil, tam anlamıyla büyük merkezi köy kimliğine sahiptir.

Bu yıllarda Silifke ekonomisinde büyük bir ağırlığa sahip olan sektör tarımdır. Tarımın bölge ekonomisindeki ağırlığı, hem toplam gayr-ı safi gelirden hem de bu sektörde istihdam olunan nüfus miktarının diğer sektörlere göre çok daha fazla olmasında gözlemlenebilmektedir: Toplam nüfusun, haneler esas alındığında (konar göçer aşiretler hariç) % 78'inin asli ekonomik uğraşımın tarım olduğu görülmektedir. Yine bölge gayr-ı safi gelirinin %

75'i tarımdan elde edilmektedir. Bölgede sahip olunan menkul, gayr-ı menkul mal varlığının en fazla bölümünü, tarımsal üretim donanımları olan tarla, bağ-bahçeler ve çift sürme, ürün nakil hayvanları oluşturmaktadır.

Silifke'nin *köylü ekonomisi* niteliğinde bir yapıya sahip olduğu, tarım yapılabilen arazilerin dağılımından da anlaşılabilir. Çiftçilik yapan hanelerin tamamına yakınının geçimlik tarımsal üretim yapacak ölçekte toprağı bulunmaktadır. Tarımsal üretimden elde edilen yıllık rekolte ve gelir ancak geçimlik düzeydedir. Diğer bir deyimle tarımsal üretim, pazar amaçlı olacak miktarda değildir. Elde edilen tarım ürünlerinde miktar, gelir, üretime ayrılan toprak oranı açılardan tahıl üretimi gözle görülür bir üstünlüğe sahiptir. Ayrıca bölgede üretim yapan tarımsal işletmelerin (Yörük aşiretleri hariç) % 91 gibi çok büyük bir bölümü 50 dönüme kadar toprak sahibi olan, *aile tipi küçük işletmelerdir*. Yörük aşiretlerinden yalnızca birinde (Keşli Yörükanı Aşireti) hanelerin 1/3'ünün üç dönüme kadarlık toprak sahipliğı söz konusudur.

Tarımsal işletmelerin genelinde tahıl tarımında sonra ikinci sırada yapılan tarım faaliyeti, endüstri bitkileri üretimidir. Susam, pamuk, tütünden oluşan bu bitkilerin her bir çeşidinin ekimine ayrılan toprak miktarı, bölge genelinde hane başına birer dönümden ibarettir. Endüstri bitkileri üretiminde geçimlik amaçlı bir üretimden pazar amaçlı üretim anlayışına doğru bir geçişin olduğu sonucuna varılmaktadır.

Tarımsal üretimin, elde edilen gelir ve ayrılan arazi miktarı açılardan üçüncü sırada yer alan çeşidi, bağcılıktır. Bağcılık, özellikle dağlık köylerde yoğun olarak yapılan bir üretim faaliyeti biçiminde görülmektedir. Üretim, tahıl tarımına destek amaçlı bir geçimlik üretimdir. Bölge genelinin tarımsal faaliyetleri, iklim koşullarına ve yağışlara bağlı olarak yapılmaktadır. Diğer bir deyimle bu faaliyetlerin % 100'e yakını *kuru tarım* niteliğine sahiptir. Biraz da bu nedenle özellikle tahıl üretiminde gayr-ı safi verimlilik bire iki, bire dört arasındadır. Bu bağlamda bölgeden toplanan vergilere bakıldığında toplam vergi gelirinin yaklaşık % 49'unu doğrudan tarım ürünlerinden alınan âşârın oluşturduğu görülmektedir. Tanzimat öncesi önemli bir bölümü tarımsal karakterli olan örfi vergilerin Tanzimat döneminde vergiyi

mahsusa adıyla birleştirilmesiyle oluşturulan yeni verginin toplam vergi geliri içindeki oransal değeri % 49'u bulmaktadır. Gerek âşâr ve gerekse vergi-yi mahsusanın bu denli yüksek oranlarda tahsili de bölgenin köylü ekonomisi karakterine işaret etmektedir.

Tarım dışında, kentsel yerleşimlerde görülen zenaatkârlık sektörü, bölgede, istihdam oranı ve ekonomiye katkısı açılarından neredeyse yok denecek bir ağırlığa sahiptir. Hayvancılık kapsamına giren faaliyetler, kasaba merkezinde ve köylerde büyük oranda çiftçi hanelerce yapılan, beslenme ve tarıma destek amaçlı faaliyetlerdir. Yalnız dağ köylerinde, ek gelir amaçlı olarak yaygın bir keçi yetiştiriciliği görülürken Yörük aşiretlerinde temel gelir amaçlı keçi yetiştiriciliği dikkat çekmektedir. Bölgenin doğal ve ekonomik potansiyeli içinde, Silifke'nin coğrafi konumuna rağmen kerestecilik, ticaret, (balıkçılık ve gemicilik anlamında) denizcilik gibi faaliyetler, kayıtlara göre, yer almamaktadır.

Silifke, Tanzimat'la başlayan yeni yönetim düzenlemelerine göre *kaza* tipi bir yönetim birimi olarak tanımlanmıştır. Kaza merkezi, çok az denilebilecek bir nüfus miktarına sahip ve aynı zamanda muhtarı bulunan bir *büyük merkezi köy*'dür. Kazanın yönetsel ve mülki alanı, merkez dışında 11 köy ve üçünün varlığı açıkça belli, ikisi ise ip uçlarıyla var kabul edilebilecek toplam beş Yörük aşiretini barındırmaktadır. Köylerde ve aşiretlerde yönetim organı olarak muhtarlık kurumunun varlığı açıkça görülmektedir. Kazanın bütününün yöneticisi olan kaza müdürü, Tanzimat öncesi İçel Ayanı Gölgeioğulları soyundan gibi görünmektedir. Zaten kaza mülki ve yönetsel alanı ile Tanzimat öncesi Gölgeioğulları sülalesinin sorumluluğundaki ayanlık alanı da örtüşmektedir.

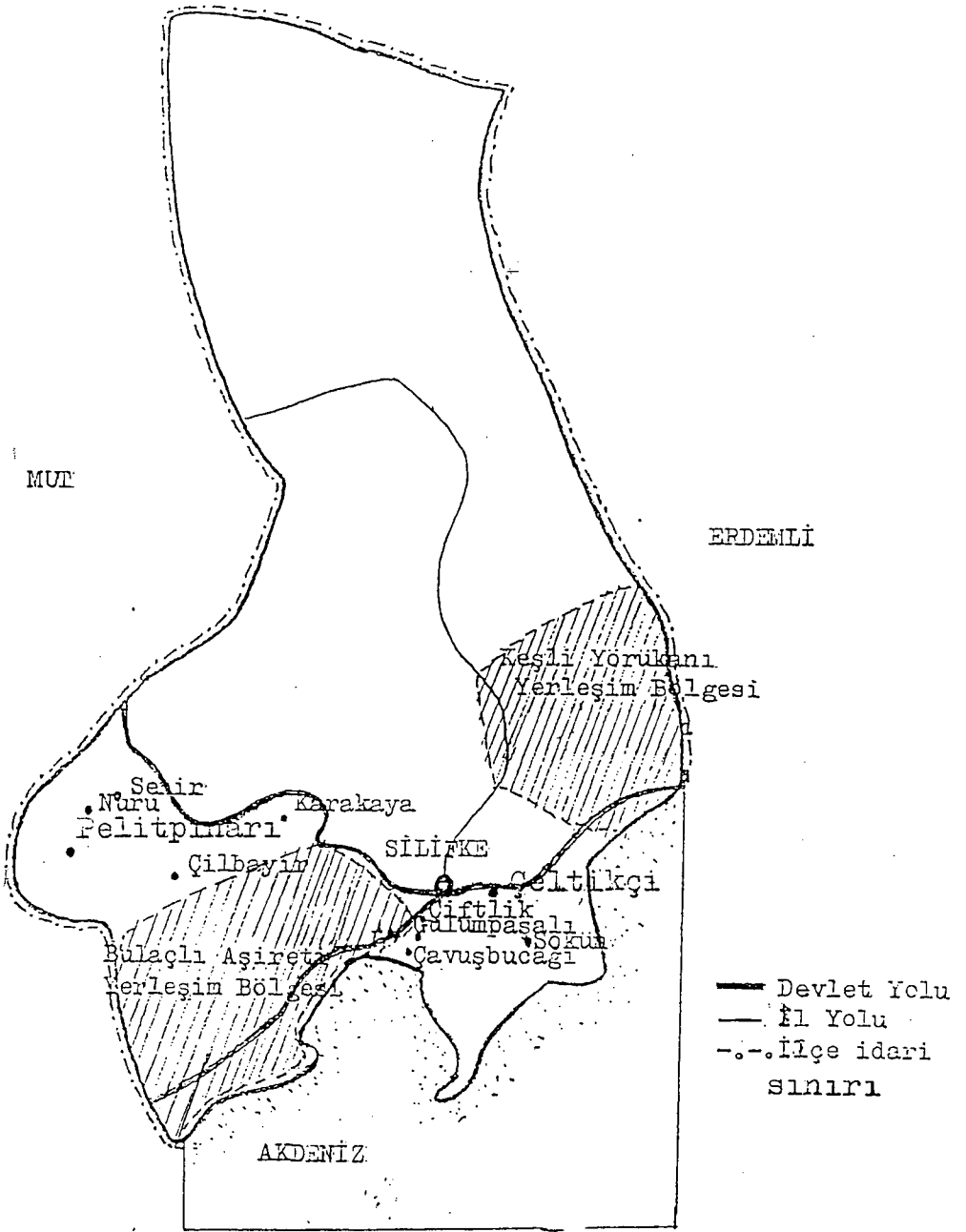
Kaza genelinde nüfus yoğunluğunun oldukça azlığı dikkat çekmektedir. Kaza merkezinde toplam 99 hanelik ve tahminen 422 kişilik nüfus barınmaktadır. Merkez, kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla tek bir mahalleden ibarettir. Daha sonraki yıllara, örneğin 1293 (M. 1875-1876) yılına ait Adana Vilayet Salnamesi'ne göre merkezde iki mahalle ve 200 hane bulunmaktadır. Bu durumda, 1844-1845 yıllarındaki nüfus ve mahalle sayıları normal kabul edilebilir. Ancak kaza merkezinin temettuat kayıtlarında, mülk sahiplerine kira geliri sağladığı görülen 19 dükkânın varlığı merkez nüfusu hakkında kuşku yaratmaktadır. Çünkü kayıtlarda,

bunları kiralayan, esnaflık veya zenaat gibi işler yapan hanelerin varlığı görülmektedir. Bu kuşkuğu destekleyen başka bir olgu da BOA. ML. VRD. TMT. kataloglarından 6. ciltteki temettuat defterleri tasnif numaralarıdır. 10569 numaralı ve Silifke Kazasına ait temettuat defterinden sonra 10570 numara değil 10571 numaralı defter gelmektedir. Bu defterde başka bir kazanın temettuat kayıtları vardır. Şu halde Silifke merkezde bir miktar daha nüfus var olabilir. Bir miktar daha nüfusun var olması, kaza merkezinin büyük bir köy olma kimliğini değiştirmez. Ama burasının ilaveten yöresel anlamda küçük bir pazar merkezi olma niteliğini barındırma ihtimalini de kuvvetlendirir.

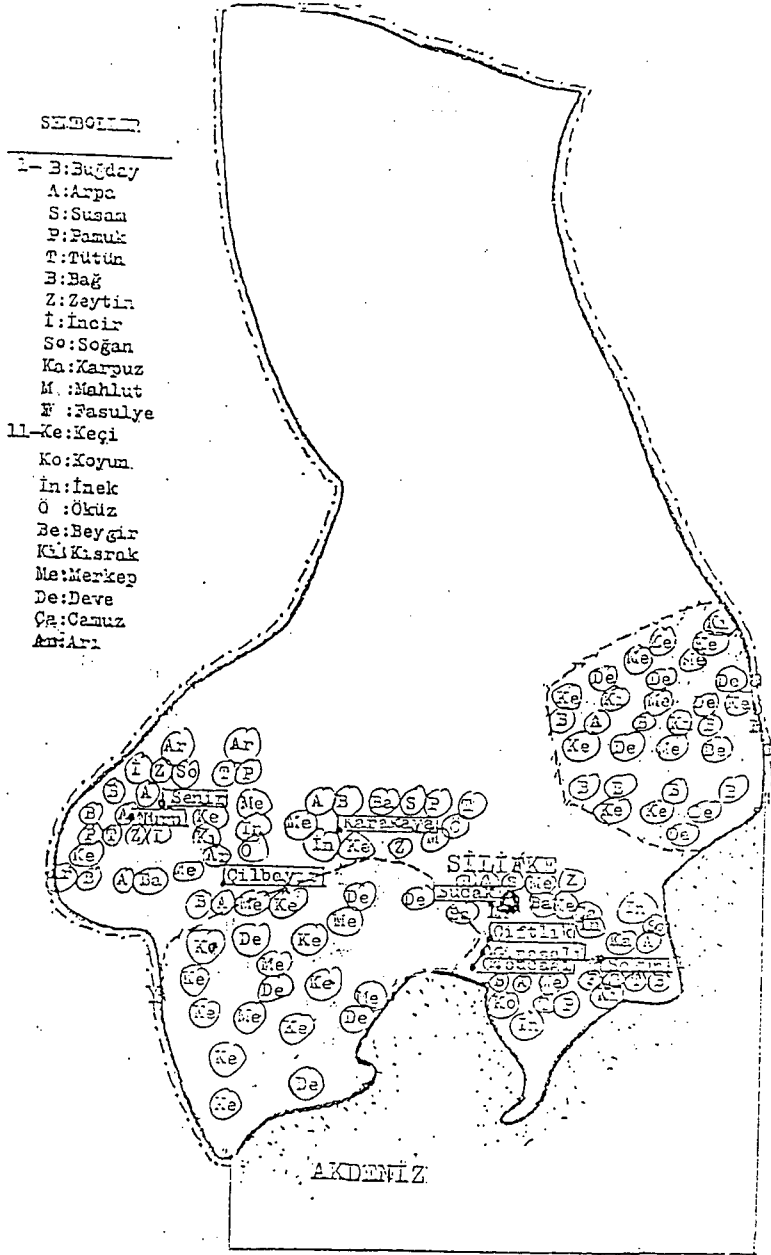
Köylerin nüfusuna bakıldığında dağ köyleri ile ova köylerinin yoğunluk açısından birbirinden pek farklı olmadığı görülmektedir. Köy nüfusları, 10 hane ile 54 hane arasındadır. Köy nüfusları ortalaması 36 hanedir. Bölge nüfusunun % 44'ünü Yörük aşiretleri oluşturmaktadır. Kayıtları eksik olan Yörük aşiretlerinin de buna katılması halinde konar göçer nüfusun daha fazla oranda bulunduğu söylenebilir.

Silifke'nin tamamının etnik- dinsel nüfus yapısına bakıldığında, toplam nüfusun % 92'sinin Müslüman olduğu görülmektedir. Hıristiyan-Rum nüfus % 6'lık bir orandadır. Çiftlik köyü nüfusunun tamamını bunlar oluşturmaktadır. Kıpti İslâm nüfus ise % 2 civarındadır. Silifke merkezinin güney kesiminde yaşamaktadırlar. Kıpti İslâm nüfusun soyundan gelenlerin bugün de yaşadığı bölge, aynı bölgedir.

Bölgede yerleşimler arasında akrabalık ilişkileri, pek seçilememektedir. Buna karşılık her yerleşimin kendi içinde yoğun olarak baba-oğul, ağabey-kardeş, ortak sülale niteliğinde akrabalık ilişkileri vardır. Kısacası bölgede hemen her anlamda ve bu arada akrabalıklar anlamında kapalı bir toplumsal yapı ve ilişkiler görülmektedir. Bölge nüfus yapısı içinde dikkat çeken diğer bir olgu da Yörük aşiretlerinde nüfusun % 10'unu geçen orandaki *Tarsus tarafına firar* olarak adlandırılan olgudur. Bu olgu yoğun vergi baskısı, yerleşik nüfusla girişilen çatışmalardan dolayı cezalandırılmaktan kaçma, aşiretlerin zorunlu yerleştirilmeleri gibi nedenlerle gerçekleşiyor olabilir. Firar olayları, yerleşikler arasında % 01'i ancak bulan oranlarda görülmektedir.

Harita 1 : Silifke İlçesi (Bugünkü) Sınırları ve TMT Defterlerinde Geçen Yerleşimler.

Harita:II. Silifke'de 1844_1845 Yılında Yetiştirilen Tarım Ürünleri ve Hayvanlar.